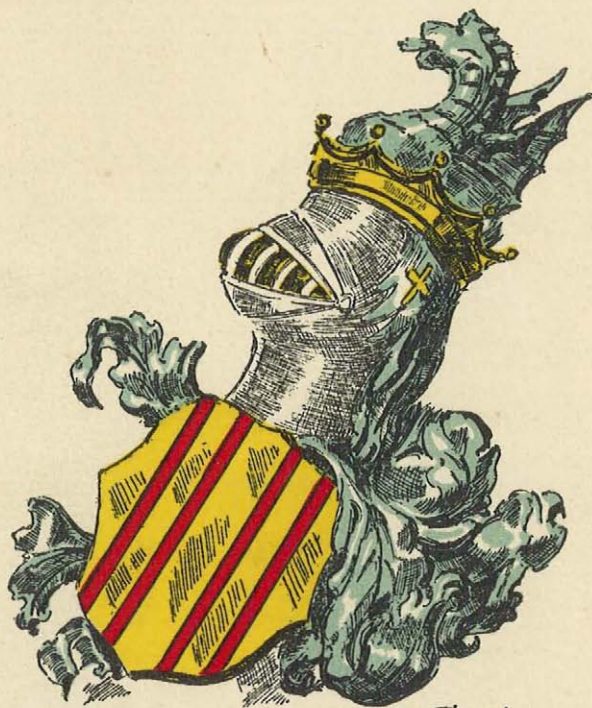

CARLES SALVADOR

Teresa Pascual

orC/22

PARLEU BÉ

SICANIA

PARLEU BÉ!

NOTES LINGÜISTIQUES

PAR

PARLEU BÉ!

NOTES LINGÜISTIQUES

Parleu Bé! - Notes Linguistiques

Parleu Bé! - Notes Linguistiques

parleu Bé! - Notes Linguistiques

Parleu Bé! - Notes Linguistiques

PARLEU BÉ!

PARLEU BÉ!
NOTES LINGÜÍSTIQUES
(OBRA PÒSTUMA)

PER

CARLES SALVADOR I GIMENO

Pròleg de Sofia Salvador i Monferrer
Epíleg, homenatge a Carles Salvador
per Josep Giner i Marco
Dibuixos de Teresa Pascual i Año

VALÈNCIA

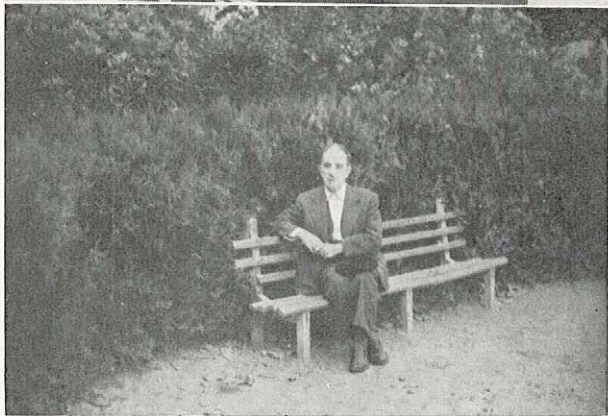
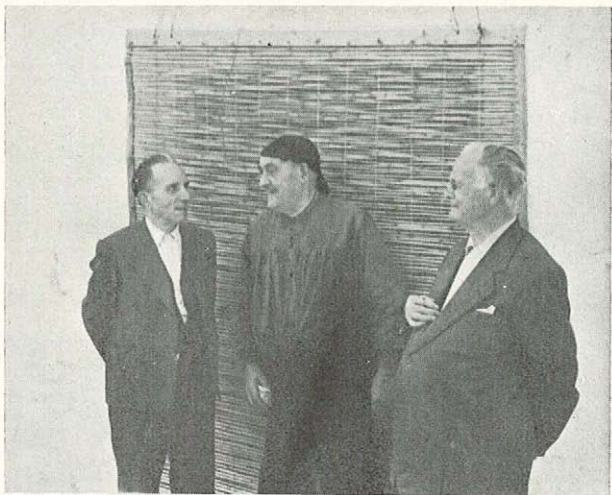
6. Sicània Prolífica. VI

VI

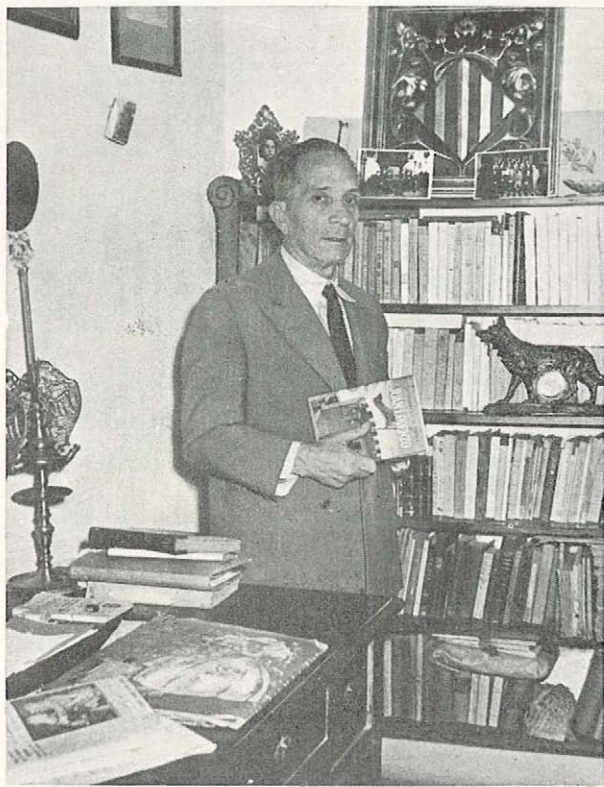
*Sóc jo, pare, qui li dedica aquesta depu-
ració lingüística havent estat vosté l'autor.
Quin plaer si en aquesta data vosté me'l
dedicara a mi!*

Tots els seus seríem plens del goig de viure.

SOFIA

Carles Salvador a Benassal

Carles Salvador a l'estudi

ELEGIA A CARLES

Carles està malalt!

Carles s'agreujà!

Carles ha fallit!

Carles? Carles Salvador?

Sí, Carles Salvador i Gimeno! Ha estat ensebolit!!!

Dol de sa família! Dol amical! Dol dels deixebles!

*Dol de les Lletres Valencianes! Dol de la Terra Nos-
trada! Dol de la Nostra Pàtria! Dol de tota la Bacàvia
sencerat! Carles se'ns ha anat quan més ens calia!!!*

*Ací de les ploradores! Ací de Clio, Euterpe i llurs
germanes! Ací dels trobaires, dels pedagogs, dels pa-
triotès! Plore la Terra, rius, les muntanyes, los po-
bles, los ocells, la nostra Mar i lo nostre Sol!! A qui
se'ns ha anat, mai no el plorarem prou!!*

Carles ha fallit?

Enseboliren Carles?

Carles se n'ha anat?

*No, no! Carles és entre nosaltres; puix Carles ens
cal i l'esperit de Carles, de l'home bo, treballador,
inspirat, animós, perseverant, presidirà sempre per
sempre els nostres treballs, les nostres fatigues, les
nostres esperances!*

Carles està ací, entre nosaltres!!

PRÒLEG

Per a tots aquells que són amics dels llibres i viuen al corrent dels fets literaris i, concretament, de les lletres valencianes, els seus autors i llurs publicacions, els és ja familiar el nom de Carles Salvador. Seguir la seua obra, assaborir els fruits de la seua creació, és caminar per diferents camps de la literatura i de la lingüística; seguir les seues pejjades és caminar per un camp pla, sense rebolics de ventolades que empoleguen l'ànima per a ésser jutjada per Déu. Ell no ha pres només que allò necessari, en canvi s'ha donat en cos i ànima per al valencià, s'ha donat desinteressadament. En aquest temps en què la vida va tan lligada als interessos econòmics i al materialisme, de vegades em deia: «El pecat més gran en la meua vida ha estat el meu vici pel valencià. Si el teu pare no ha sabut fer més, també has tingut el millor pare que haguesses pogut trobar».

Al demanar-me l'editor que siga jo qui prologue aquestes NOTES LINGÜÍSTIQUES em trobe amb dos punts totalment oposats un de l'altre. Precisament per ésser la seua filla podria fer un estudi a fons de la seua vida privada, familiar; però m'és tan natural, tan meua,

que així com els dies i les nits són plenes de belleses i deixem passar les hores sense assaborir-les perquè són tan nostres, també la vida del meu pare, tan unida a la meua, ha anat passant amb el goig de saber-nos junts, amb el plaer de la convivència, amb els anhels paternals vers nosaltres i els dies i les nits han passat envoltant-nos amb llurs remors i llurs quietuds, igual que a tothom. Si hi ha alguns fets de relleu en la vida del meu pare, jo ho trobe tan natural que aquesta naturalitat em reté d'escriure'ls.

Nasqué a València a les onze hores del dia 20 de gener de l'any 1895 a la naia de la planta baixa de la casa número 48 del carrer de Dalt, barri del Carme, essent batejat a la parròquia de La Santa Creu. En els seus avantpassats no hi havia ningú que s'anomenara Carles; però en canvi, hi havia un fort arrelament carlista i d'ahí ve el seu nom. Si no va heretar les idees polítiques del meu avi i dels avantpassats de Vistabella, tampoc aquests li trameteren l'amor a les lletres del que ha estat sempre un soldat en l'avantguarda en defensa de la llengua valenciana.

El seu pare, Ramón Salvador i Orega, tenia taller de fusteria en la dita casa del carrer de Dalt. La seua mare, Maria Gimeno i Sebastià, tenia instal·lat a la part de darrere de la planta baixa un teler on teixia mocadors de vellut. Aquesta casa tenia la porta de l'atzucat al carrer de Corredors i allí és on passava les hores de joc alternades amb les classes de pàrvuls al veí Asil de Campos. D'ací passa a la Escola Pia on cursà la primera ensenyança. Després queda en casa per a aprendre l'ofici de fuster i un fet inesperat, trencar-se el braç pel colze jugant amb altres companys al pati de la Joventut Obrera d'on era alumne de solfeig, li féu canviar la professió i, sens dubte, el desif de la seua vida. Mentre el

braç estigué amb el guix, els pares determinaren que el menut, el fill quart, estudiara el Magisteri.

És en aquesta època quan naixen en ell les afeccions per la literatura i sense cap estudi ni noció del que és rima i ritme i que les síl·labes han de comptar-se en els versos crea els primers brots en poesia. Alguna vegada em va contar el seu atreviment juvenívol per a publicar un poema. Va estar de la forma següent: En una paradedeta de llepolies per a infants va descobrir «El Cuento del Dumenche» i estava escrit en valencià, aquest setmanari el va animar a plasmar al paper aquelles idees que ja niaven en el seu intel·lecte i ve la necessitat espiritual d'enviar a un diari de València un poema castellà que titulava «Primavera, soneto». Però passava el temps i no el publicaven. El meu pare estava tan satisfet de la seua inspiració que creient no se publicava per causa de la firma l'envia a un periòdic de Madrid amb un pseudònim i, a la fi, apareix en aquells fulls, però amb un peu que deia: Conque «Primavera», eh! I és que estàvem en ple hivern i als carrers de Madrid eren esteses tovalles blanquíssimes de neu. A més a més, el sonet tenia molt poc de sonet. Al recordar-ho sempre reia i réiem tots per aquesta primera i ingènua publicació. Aquest fet ocorreria per l'any 1908.

En 1911 acaba els estudis Superiors del Magisteri i en 1915 oposità per a obtindre plaça en propietat, passant a Benassal. En setembre de 1912 li és adjudicada l'escola d'Aielo de Malferit amb interinitat. Ací passa dos anys, dels divuit als vint, vivint els fets propis de l'edat. En Aielo va tindre sempre dues personalitats, la de l'home formal, el mestre, l'amic del rector en què cada dia passejaven una estona junts i la del jove, amic dels joves i en afanys, tots plegats, d'organitzar fets per a divertir-se. Els records d'aquesta interinitat han

anat sempre units a la nostàlgia de la joventut. En Benassal, encara que essent jove, va ésser la seua vida més serena, més recollida.

En aquest lapse de temps a Aiello i preparació a les oposicions la saba poètica i creadora corria ja abundantment per les seues venes i des dels primers moments va escriure amb la llengua que parlava el poble, amb la pròpia llengua, amb la llengua valenciana més dolça que la mel. Els poetes Josep Maria Bayarri, Asins, i altres, li eren amics i se reunien per a assaborir llurs composicions poètiques.

En 1915 publica la novel·la *Pecad d'Amor* a «El Cuento del Dumenche». El traslladar-se al Maestrat i aïllar-se personalment de l'ambient literari de València no fa que minve la seua creació al llarg dels dèneu anys de la seua estada a la vila de Benassal. Ací, en el recolliment del poble, que ens fa presoners del tresor del seu silenci, té temps per a donar vida a les diferents remors que naixen del seu cor; té temps per a llegir; però també, i encara en les nits fredes de l'hivern, li roba hores a la son.

El 22 d'agost de l'any 1918 casa amb la meua mare, Sofia Monferrer i Beltrán. Si abans he dit que en la seua anada a Benassal va fer una vida més quieta, ha estat perquè ací els seus afanys foren crear-se una família i el treball en el camp de les lletres.

La llista d'obres publicades és llarga; poesia, novel·la, teatre, lingüística; vària y llarga és també la llista d'obres per publicar amb el seu Diccionari. I és precisament a la lingüística on volia aplegar ja que no prenc fer un estudi a fons de la seua biografia ni de la bibliografia. Sols diré de passada que si la seua obra com a periodista ha estat menys abundosa en aquests últims anys, va ésser abundant durant l'estada a Benas-

sal en què escrivia diàriament als periòdics de Castelló i també col·laborava als de València, Barcelona, Tarragona...

Sens dubte que si el paisatge trencat i ferest de les muntanyes del Maestrat donen un tipus de persones físicament prim i de caràcter reservat, tancat, i han estat muralla per a aquesta expansió de l'ànima, també han estat muralles fent que aquests pobles conservaren un llenguatge més pur, més ric en sons que no altres comarques planes més pròximes al mar, més civilitzades i per tant més influenciades pel contacte amb la gent i amb un valencià més ple de castellanismes. Això aviat fou observat per Carles Salvador i començà una tasca depuradora del llenguatge encaminada a la redacció d'una Gramàtica Valenciana.

En 1919 dóna conferències a Castelló sobre *El Valencià a les Escoles* en la Associació Provincial de Mestres. En anys posteriors a l'Assemblea Regional de Mestres; en la Setmana Final de l'Escola d'Estiu, a Barcelona; Generalitat de Catalunya, Setmana Valencianista, Centre de Cultura Valenciana, etc. i totes elles sobre llenguatge. El 21 de novembre de 1932 tingué lloc a Castelló de la Plana la transcendental Conferència Regional sobre qüestions de gramàtica i s'aprovaren la Declaració i Normes Ortogràfiques. Carles Salvador en fou l'ànima i entre l'ambaixada catalana estava Pompeu Fabra.

Per tant, la seua labor sobre lingüística és fecunda i dispersa. En aquest llibre que tenim a les mans he tractat d'ajuntar treballs dispersos per considerar-los de gran interès per a la depuració i coneixement de la llengua vernacle, tan plena de castellanismes que cal suprimir del llenguatge parlat, i sobretot del literari. Algun d'aquests capítols són retalls publicats als periòdics amb

el títol de *Idioma*. Altres eren treballs preparats per a una futura publicació al periòdic de la vesprada «Jornada»; aquests estaven escrits en castellà. Jo m'he limitat a la seua traducció, ordenar el llibre, extraure els vocabularis i al de castellanismes incluí-li una llista que el meu pare tenia preparada per a continuar aquest treball. També va inserida una part: L'epíleg, original del filòleg Josep Giner i Marco; aquests fulls els tenia el meu pare i tractant-se del mateix tema que el contingut d'aquest PARLEU BÉ he cregut convenient la seua publicació com a homenatge amb l'aprovació de l'autor.

Si per a molts el valencià els és difícil, i difícil d'aprendre, les seues regles fonètiques i ortogràfiques, per al meu pare ha estat tan senzill i planer el seu estudi com suau i amorosament ha anat descorrent-se la cortina de la seua vida al passar dels anys.

La meua mare ha estat una bona mestressa en quant a la pronunciació dels vocables. No obstant viure a València des de setembre de 1934 per traslladar-se el meu pare al grup escolar de Benimaclet i fixar la residència en aquesta barriada de l'horta, ha continuat sempre amb la mateixa pronunciació fonètica que al Maestrat. De vegades el meu pare, quan estava treballant, la cridava al despatx per a fer-li pronunciar alguns mots de fonètica dubtosa. La meua mare reia amb aquell riure que dissimula la por per fer una pronunciació poc clara. El meu pare reia també esperant articulara els mots pregats. Els sons de la *B* i *V*, *G*, i *S* sorda i *S* sonora els diferencia admirablement.

La seua labor dels últims anys en l'ensenyança de la llengua valenciana és ben coneguda. Director de Número del Centre de Cultura Valenciana i Director de la Secció de Llengua i Literatura del mateix donà ací un curs oral de Gramàtica que no tingué continuació per mo-

tiu de la guerra del 1936. Fa un altre curs de Gramàtica a l'Agrupació Valencianista d'Estudiants i anteriorment cursos d'Ortografia i Morfologia per correspondència. Crea en 1951 els cursos orals i per correspondència de Gramàtica Valenciana de Lo Rat-Penat del que és President de la Secció de Literatura i Filologia. Lo Rat-Penat ha sabut correspondre els seus desvetllaments nomenant-lo ara President a Perpetuïtat de la dita Secció.

Morí el 7 de juliol del 1955. Ara, sense la seua companya, sense el seu alé que em done forces per a lluitar en la vida, m'és cada cop més viu el dol que porte al cor. De vegades ens deia, i ja anys enrere, que una persona als seixanta anys ja pot deixar la vida tranquil·lament, puix que ja ha tingut temps de fer allò que en la seua existència devia fer: crear una família, estudis, negocis... La meua mare no podia de cap de les maneres sentir aquestes conversacions. A mi, en veritat, no em plaïen i n'estic segura que a ell tampoc; però en conversàvem, car sempre en treia alguna ensenyança o aprenia quelcom de la vida.

En la seua curta malaltia ens mostrà sempre la mateixa serenitat d'esperit que en aquests versos del seu poema inèdit *Vida i Mort*:

*No me fa temor la Mort
ni el viure em dóna pena
perquè sé que no és cap sort
nàixer, ni morir, condemna.*

.....
.....

*No és conhort ni és desconhort
d'aquesta vida el fugir.*

*Quan vullga vinga'm la Mort
que amb un somrís vull morir.*

I després, res, res i res...

.....
.....

Però per a mi queda molt. Em queden els seus records, les seues ensenyances i consells, les coses que li varen pertànyer, les seues obres publicades i inèdites, germanes meues per ésser creades pel meu pare, i em queda, això sí, l'eco de la seua veu i el ressò de les seues besades i aquella despedida que no vaig comprendre fins que ens deixà.

Estàvem a taula els pares i jo. Per a estar tots els propis junts faltaven el meu germà i els seus. I estàvem bé, tan bé, que ningú dels tres gosava menejar-se. Ni la meua mare ni jo ens alçàvem per llevar taula. Feia una bona estona que havíem dinat. Jo, en adonar-me'n ho vaig dir i el meu pare amb la veu plena de dolcesa em digué:

—Sofieta meua, estem tan bé els tres junts! Quan la Transfiguració de Jesús al mont Tabor, Pere va dir-li: —Senyor, estem tan bé ací que podríem quedar-nos per a sempre. Si voleu farem tres tabernacles, un per a Tu, l'altre per a Moisès i l'altre per a Elies. Ara, nosaltres també farem tres tabernacles per a estar sempre junts.

I se n'anà al llit. Jo no vaig contestar. En mirar-li la cara de malalt m'anguniava.

Pocs dies després vaig comprendre clarament i amargament el sentit d'aquestes frases.

SOFIA SALVADOR I MONFERRER

NOTES LINGÜÍSTIQUES

I

La depuració lingüística

Dues llengües vives quan estan en contacte continu s'influïxen mútuament i mútuament se prenen paraules, unes vegades omplint buits idiomàtics i altres vegades substituint mots en ús. En aquest últim cas, és raonable procurar posar en circulació les veus legítimes substituïdes per les de l'idioma influent.

Quan un idioma com el nostre ha influenciat el castellà i li ha donat els mots 'bou' «pesca en què dos barques, apartades una de l'altra, tiren del filat, arrossegant-lo pel fons» i 'esquirol' «obrer que substituïx a un vaguista», no hi ha res a fer contra ell en l'aspecte de la depuració d'aquestes dues paraules perquè ha enriquit el lèxic castellà. Contràriament, nosaltres tenim en ús corrent en els llenguatges, parlat i escrit, valencians, un crescut nombre de veus castellaneres de convenient substitució.

I la segona part del problema naix ací. Tots els castellanismes que encontrem en el valencià ¿estan necessitats de l'acció igualment ràpida per part del gramàtic, del lingüista? És a dir, ¿no hi haurà algún castellanisme que mereisca més atenció i un major interès depurador immediat?

Si sentim dir: *Te vaig vore al pont de madera* on 'madera' és un castellanisme sense disfressar i sentim dir: *Nostra*

Senyora del Puig on encontrem una construcció castellnitzant ¿contra quina de les dues deu actuar primerament el lingüista? Entenem que ha de denunciar la frase segona perquè ella té un major aspecte de correcció, ja que és més difícil convèncer la gent que se parla amb major propietat si diem «La Nostra Senyora», així amb l'article davant de l'adjectiu, que si diem «Nostra Senyora», sense l'article, perquè la diferenciació és poca i perquè és una forma que ja usaven els clàssics. Mentrestant, qualsevulla que tinga un mínim de sentit idiomàtic, comprendrà que si diem «*El pont de fusta*» s'ha parlat amb major propietat que si es diu *El pont de madera*.

Les interferències lingüístiques no són d'ara i no totes són detonants com l'ús del vocable *madera* que comença ja a ésser corrent en la nostra ciutat.

Algunes vegades havem vist que se justificava l'ús de certs vocables i de certes construccions sintàctiques per verificació de texts clàssics. El procediment no és roí; però si no és roí tampoc és d'una puritat absoluta.

Vejam. Llegint *Tirant lo Blanch* encontrem aquestes tres frases en una mateixa pàgina: «... molt bon cavalcador, armava's a la nostrada segons en Itàlia s'acostuma fer...». «Tirant ab tots los grans senyors l'anaren a recibir a la vora del riu...». «Lo maneig de vostra llengua me par ésser molt fort».

En la segona frase el verb 'recibir' (que Jaume March no registra en el seu *Diccionari de Rims* i que Marià Aguiló i Fuster registra en el seu *Diccionari*, i precisament per aquest exemple) és una veu castellana que nosaltres usem en el llenguatge vulgar parlat, però no en el literari puix que tenim 'rebre' per a significar la mateixa acció.

En la primera frase el reflexiu 'armava's' (el 'armábase' castellà) té una forma literària, i al mateix temps vulgar, ben valenciana: 's'armava' on el pronom *se*, reflexiu, va davant del verb.

I en la tercera frase. «*Lo maneig de vostra llengua*» té una construcció més nostra, com déiem anteriorment, anteposant-li l'article a l'adjectiu 'nostra'; així: «*El maneig de 'la' vostra llengua, ha vingut 'la' vostra germana, anirà 'el' nostre pare*».

Bo és llegir els clàssics i bo és aprendre molt d'ells; però a condició de saber distingir.

II

Els castellanismes

Si el valencià imprés ha de servir d'arma útil al valencianisme, ha d'ésser escrit dignament. Esta dignitat ha de vindre-li, precisament, de la seua pureza gramatical i de la seua sana intenció. Esta doble qualitat constituïx la gemma dura i bella—que diu Josep Carner en l'autocrítica que servix de pròleg al seu volum de poemes *La inútil ofrena*—que és l'orgull d'escriure en valencià.

Per a estar orgullós d'escriure la nostra llengua cal estudiar-la, o bé pacientment en gramàtiques, o bé directament sobre la lectura dels bons autors. I l'estudiós ha d'aprendre, sobretot, a estalviar els castellanismes, que són la màxima tara que pesa sobre els nostres escrits.

Escriure valencià sense cap mena de castellanismes, és escriure el valencià. Barrejar valencià i castellà és transformar el nostre idioma en un dialecte espanyol.

Tots els esforços que facen els escriptors i els editors per a evitar aquests vicis gramaticals, repercutiran en profit de la personalitat valenciana, puix que aquesta es basa en tots els fets diferencials que existixen entre allò castellà i açò valencià.

Què ens ha mogut a escriure aquestes idees repetides, certament, més d'una vegada? Ens ha mogut la lectura de les paraules següents: «*Han parlat de que hi ha que fer...*», que són, involuntàriament si voleu, una traducció literal i no gens elegant de: *Han hablado de que hay que hacer...* I en la traducció s'han escapat els dos castellanismes següents: *de que* i *hi ha que*. En el primer sobra la preposició *de*, perquè el *que* que seguix no és un relatiu; i en el segon és tot ell sobrer, puix que en valencià tenim un verb preciosíssim que el substituïx admirablement: *Caldre*. Podria haver-se escrit: «*Han parlat que cal fer...*» i la correcció s'hauria unit a la claredat de pensament.

Aquest exemple és un dels nombrosos que es podrien presentar si es vullguera fer una llista de castellanismes escampats pels fulls i pels llibres editats en valencià.

Cal escriure en valencià, però cal escriure'l bé. El nostre interès propagandista ha d'anar unit al nostre orgull d'escriure correctament la nostra llengua nacional.

III

«Hasmerreir», no mai

Qui no coneixerà que *Hasmerreir* és un dels barbarismes més grossos que en el llenguatge parlat de València té una vida bastant ufana? Dins València, i a més de

quatre llocs del País Valencià també l'*hasmerreir* en qüestió va prenent massa vida. I és hora que prenguem la tal parauleta i que la deixem en oblit.

I—dirà algú—ens caldrà buscar el mot corresponent per substituir el castellanisme. El sabeu vos?

Sí; cal buscar el substitut. I cal buscar-lo, en aquest cas, no en els llibres, sinó als llavis del poble que encara el diu amb una gran propietat. Sí; el sabem.

Oíem parlar una dona que dia a un jove:

—Però, fill meu, no sigues *la riota* del poble! No faces eixes coses. Tots se'n riuen de tu. No sigues *la riota* de grans i de menuts!

I aquest és el bon substitut. No *hasmerreir*, sinó *riota*.

Riota, el bon substitut de *hasmerreir* perquè algú, en fugir del castellanisme, ha caigut en una imprecisió de sentit lèxic. No es pot substituir per *burla*. Ex.:

—Eres la *burla* de tots.

Perquè *burla*, substantiu, és l'acció de burlar-se. I el castellanisme que denunciem parla de 'fer riure' no de 'fer burla'.

—És l'*hasmerreir* del barri (inadmissible).

—És la *burla* de la classe (mal).

—És la *riota* dels companys perquè parla molt malament la seua pròpia llengua (molt bé).

IV

Sobre «llamatiu» i «llamar»

Si *llamatiu* fóra valencià també ho seria *llamar*. *Llamar* és un verb castellà. Per a expressar la mateixa idea en valencià, tenim els verbs *cridar*, *tocar*, *dir*, *anomenar*, entre altres. Així, doncs, *llamatiu*, valencianització barroera de *llamativo* és un barbarisme inacceptable.

No podem dir frases com la següent:

—La jove vist bé, però massa *llamativa*.

Cal substituir el barbarisme per un mot nostrat. Per exemple: *cridaner*, *vistent*, *llampant*.

—Eixe cartell té uns colors *cridaners* (ço és, excessivament vius).

—Un vestit de colors *llampants* (ço és, excessivament vius).

—Una decoració *vistent* (ço és, que atrau la mirada pels seus colors).

Tan ric com és el nostre idioma i haver anat a parar a prendre del castellà un mot com *llamativo*, per a incorporar-lo, però destrossat i desfigurat, al nostre llenguatge, és incompreensible.

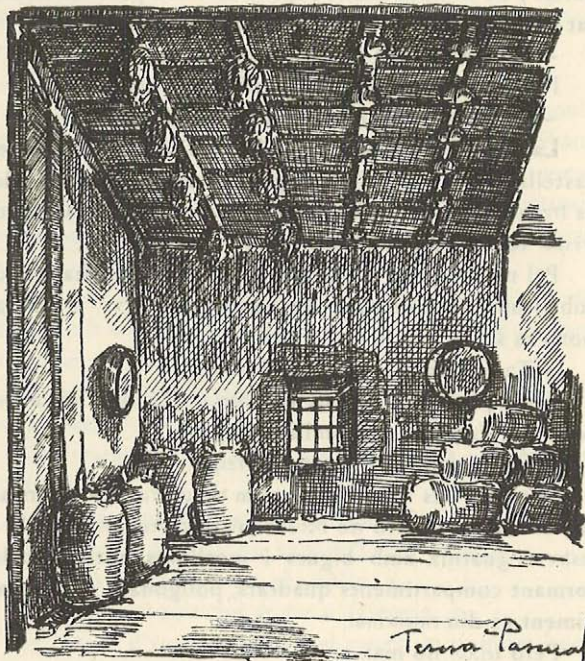
Però d'una persona, animal o cosa *llampant*, *vistent* o *cridaner* en aquest sentit, algú en diu que «*llama l'atenció*». És una barreja horrible de castellà i valencià.

Llamar en el sentit d'atraure és, senzillament, *cridar*.

—Em *cridà l'atenció* tal cosa.

—Algú *crida l'atenció*.

Cridar l'atenció és correcte. *Llamar l'atenció* és incorrecte i imperdonable:

Terra Paranael

«Tetxo», no mai

Un castellanisme que ens cal abandonar del llenguatge parlat i de l'escrit: *tetxo*. Fapocs dies una persona de ciutat preguntava a un home del camp, de la muntanya:

—Encara pengen les panolles del *tetxo*?

I l'home, alçant els ulls ràpidament, contestava:

—Oi, ja ho crec. Jo encara en tinc al *trespol*.

La resposta fón una lliçó. Perquè el mot *tetxo* és un castellanisme i el valencià que expressa la mateixa idea és *trespol*. Però la nostra llengua és rica i a més a més de *trespol* tenim els mots *sostre* i *coberta*.

Pel nostre gust la paraula *sostre* és la que hauria de substituir, literàriament, el barbarisme *tetxo*. Però tan bona és *sostre* com *trespol* o *coberta*.

—També emblanquinem el *sostre*.

—He penjat el llum de la *coberta*. (El llum, no la *làmpara*, que és un altre castellanisme).

—És alt; amb la mà toca el *trespol*.

Si el *sostre* és llis, pren el nom de *cel ras*. Si és arquejat, es diu *volta*, però no *bòveda* (altre castellanisme). Si el *sostre* es guarnix amb bigues i motlures entrecreuades formant compartiments quadrats, poligonals, el tal guarniment es diu *enteixinat*.

Però *tetxo*, no mai.

VI

Ús de «de què»

L'ús de la preposició *de* seguida de *que*, el qual és transformat en *què*, unes vegades és correcta, i altres és dolenta.

Exemple d'un *de què* ben usat:

«... dita terra és abundosa de fonts, de rius e de moltes bones aigües, *de què* es rega tota la dita terra...» (Francesc Eiximenis en *Regiment de la cosa pública*). En aquest cas el *què* es un relatiu, és a dir, que pot ser substituït per *les quals*. Si el *què* és interrogatiu, equivalent a *quina cosa* l'ús del *de què* és correcte.

Exemples d'uns quants *de què* on la preposició *de* hauria de suprimir-se per innecessària i que constituïx un castellanisme:

«... aquesta labor immediata no deu fer oblidar-nos *de que* el nostre ideal...»

«No respondre era prova palesa *de que* a València no hi havia...»

«... es dóna el cas *de que* en l'ambient... de València...»

«... hi ha el desig *de que* es faça l'adaptació...»

«... se lamentava *de que* el públic...»

«... Sentat el principi *de que* a València...»

En ningú d'aquests casos el *que* és un pronom i per tant el *que* no deu fer-se acompanyar de la preposició *de*. Noteu com si suprimim el *de* dels darrers exemples, les frases no perden sentit, i encara, guanyen en estil. En l'exemple extret d'Eiximenis, si suprimim el *de*, la frase resta sense sentit.

El *de que* incorrecte hem dit que és un castellanisme. Digam també que és un castellanisme que tenim massa als llavis... Les nostres converses estan plenes de tal forasterisme. Cal suprimir-lo del llenguatge parlat i de l'escrit.

I en escriure el *de què* correctament hem d'accentuar el *què* per anar després d'una preposició.

De que: mal; falta l'accent.

De què: bé; porta l'accent.

VII

La preposició «fins» i el seu ús

Em comuniquen, amic, que heveu vist usada la preposició *hasta*, que teníeu per castellana, i, també, *hasda*. I em pregunteu si és que en valencià hem d'usar *hasda* i *hasta*.

De cap de les maneres. *Hasta* és una preposició castellana que no hem d'usar en valencià. *Hasda* és un castellanisme inadmissible, com són castellanismes inadmissibles *danda* i *banda*. Com vós ja sabeu la preposició valenciana corresponent a la castellana *hasta* és *fins*.

No «*hasta demà*», sinó «*fins demà*».

No «*hasta la porta*», sinó «*fins a la porta*».

Vegem com ho escriuen els clàssics:

«*dansaren fins per bon espai*». *Tirant lo Blanc*.

«*fins que els fets m'ho han vedat*». Antoni Canals en *Scipió i Anibal*.

«*ans passà avant fins a Contestina*». *Tirant lo Blanc*.

«*fins ací ab molta prohibitat han viscut*». *La fi del Comte d'Urgell*.

«Així Adam, tantost com hac pecat, tantost començà a devallar, a morir, fins que fo mort». Fra Vicent Ferrer en *Sermons*.

«puix no li mostrava desplaure, ans s'acostava a mi, fins a tant que ab la cara tocava...». Roiç de Corella en *Lo Jardí d'amor*.

«no em desempars fins a vida finir». Ausiàs March en *Poesies*.

«...votà a Déu... de no partir-se jamás d'allí fins a tant la ciutat fos presa». *Tirant lo Blanc*.

«...fins a tant que un mariner anà prestament i pres una bandera». *Tirant lo Blanc*.

«totes cridaren a grans crits fins a tant que vingué a notícia de l'emperador». *Tirant lo Blanc*.

Com es veu, els clàssics valencians usaven *fins* i mai no usaren aquesta preposició forta en castellà ni en castellanisme. Els exemples que us podríem copiar serien tants com voldríeu i si copiàrem exemples dels escriptors de la renaixença i dels contemporanis fóra cosa de no acabar mai.

Però cal usar bé aquesta preposició. Si no va precedida d'una determinació de temps sol revestir la forma composta *fins a*. Ex.: «No arribaran fins dilluns». Però «l'acompanyarem fins al carrer, fins al vespre, fins a la barca»...

El *basta* que castellà podem substituir-lo per *fins a tant que* valencià. Vege's els exemples anteriors on és usat *fins a tant que*.

Hi ha qui creu, erròniament, que la preposició *fins* l'han importada els escriptors moderns de la literatura catalana moderna. Això, com queda demostrat, no és ver.

Qui haja llegit un clàssic valencià, un clàssic només, veurà com el *fins* és tan valencià com els ulls de la nostra cara.

En el llenguatge parlat l'ús de *fins* ha decaigut, massa i tot, però no poden dir que en absolut, puix que a la Vall de Gallinera usen la forma *funs* i a l'horta de Gandia i a Alcalà de Xivert usen encara *fins*.

Els escriptors que tracten d'escriure com parla el poble haurien de tindre present com parla el poble i no carregar llurs escrits de mots castellans. I nosaltres homes que hem d'extirpar dels nostres escrits tots els castellanismes inútils, hem de reintegrar la preposició *fins* als llenguatges escrit i parlat. Com? Usant-la sempre que calga i usant-la bé.

Resum: No mai *hasta*, ni *hasda*, ni *banda*, ni *danda*; sempre *fins* i *fins a*, segons els casos.

VIII

Sobre «pago», «cobro», «abona» i altres barbarismes

Els vocables *pago*, *cobro* i *abono* que tant sovint usen els comerciants, son refusables en valencià i cal substituir-los per altres valencians.

En general els substantius plans acabats en *o* són castellanismes que s'han introduït en el nostre idioma. Diem en general, perquè n'hi ha uns quants com *carro*, *balo*, *moro*, *golfo* (en castellà *gozne*) i altres, que són autènticament nostres. Hi ha noms plans acabats en *o* que han estat presos d'idiomes estrangers i els podem usar en va-

lencià. Ex.: *merino* (espanyol) i *sorgo* (italià). Però en general, repetim, cal bandejar-los.

La substitució d'aquests barbarismes no és gens difícil. Unes vegades es substituïxen amb mots d'arrel distinta a la del barbarisme. Ex.: *agrado* = *gust*, *aborro* = *estalvi*, *desapego* = *desmenjament*, *acomodo* = *conveniència*, *gasto* = *despesa*, *pedido* = *comanda* o *encomanda*. Altres, basta suprimir la *o* final per a obtenir el mot valencià correcte. Ex.: *palo* = *pal*, *avaro* = *avar*, *calbo* = *calb*, *modelo* = *model*. Hi ha barbarismes d'aquesta mena que deixen d'ésser-ho si la *o* final se substituïx per una *e*. Exemples: *mito* = *mite*, *alabastro* = *alabastre*, altres, suprimixen la *o*: *cobero* = *cotxer*, *trono* = *tron*. El barbarisme *senyorío*, en valencià és *senyoriu*, *abandono*, fa *abandó*. El mot castellà *punyo* unes vegades és *puny* («el *puny* tancat») i altres és *pom* («el *pom* del bastó»). *Decano* fa *degà*, però *decoro* fa *decòrum*. *Dato* no fa *dat*, sinó *dada*. Ex.: «Em va donar una *dada*». «Vaig anotar-me unes *dades*». Els qui escriuen *dat* i *dates* escriuen encara, barbarismes camuflats.

Per a un bon grapat de noms plans acabats en *o* que han entrat en el nostre llenguatge per les vies del castellà hi ha una bona manera de corregir-los: fer-los terminar en *-ment*:

Ex.: *Abono* = *abonament* («Ho ha fet en *abonament* de les seues raons». «Prengué un *abonament* a un teatre»); *aclaració* = *aclariment*, *adorno* = *adornament*, *aforo* = *aforament*, *aplauzo* = *aplaudiment*, *desamparo* = *desemparament*, *desarrollo* = *desenrotllament* (i *desenvolupament*), *desterro* = *desterrament* (i *exili*), *desabogo* = *desfogament* (i *desembaràs*), *empenyo* = *empenyorament* (i *pignoració*), *pago* = *pagament*, *ornato* = *ornament*, *cobro* = *cobrament* (i *cobrança*), *asiento* = *as-*

sentament (i seient, seti). El mot *arreglar* és correcte en valencià mentre significa *posar en regla*. Però *arreglo* és un castellanisme i cal dir *arreglament*. Ex.: «L'*arreglament* de la situació».

El substantiu corresponent a *pedido* (de *pedir*) és *comanda* o *encomanda*, com hem vist anteriorment. El corresponent a *despedir* és *acomiar*.

Concretament:

No direm *pago*, sinó *pagament*.

No direm *cobro*, sinó *cobrament*.

No direm *abono*, sinó *abonament*.

(Fem observar que un altre sentit d'*abono* és *adob*. *Abonar* (castellà) un bancal és *femar-lo*, posar-li *adobs* (en castellà *abonos*). Així, doncs: no *abonar*, sinó *adobar*, no *abono*, sinó *adob*).

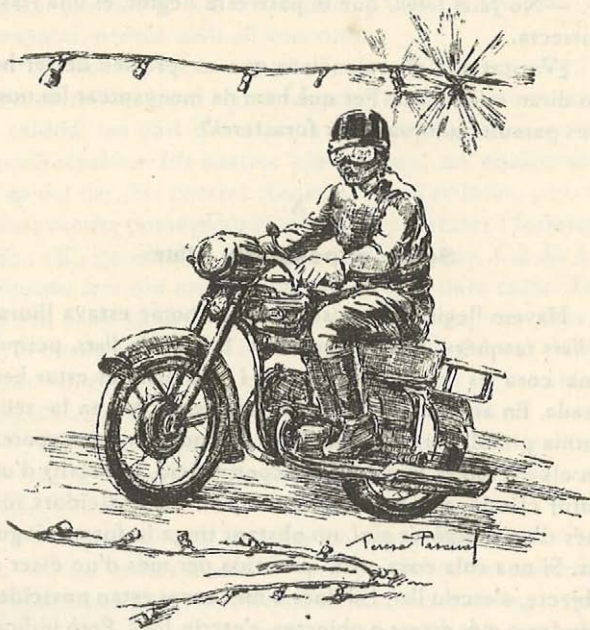
IX

«Soroll», no «ruido»

La llengua dels valencians és, naturalment, la valenciana: Per a la major glòria de la nostra llengua, nosaltres, seguidors de l'obra de depuració que començà el patriarca de la nostra poesia, Teodor Llorente, donarem en aquesta secció normes senzillíssimes de depuració lingüística. Cal parlar bé i escriure bé. Cal traure de la nostra llengua tots els barbarismes que la fan híbrida.

Un dels barbarismes que combatem és *ruido* perquè és un castellanisme inadmissible. La paraula nostra que expressa aquella idea és *soroll*.

—Ai, quin *ruido*! Quina sessió més *ruidosa*! Si parlem així no parlem bé. Caldria dir:

—Ai, quin soroll! Una sessió sorollosa.

Fer soroll és el que en castellà diuen *bacer ruido* i que alguns valencians han transformat en *fer ruido*. La frase: *Fa molt de ruido* no és prou valenciana.

—No *faces soroll*, que el pare està llegint, és una frase correcta.

¿Veritat que els valencians que es precien de ser-ho no diran *ruido*? Clar. Per què hem de menysprear les nostres paraules adoptant les forasteres?

X

Sobre el possessiu «llur»

Havem llegit la frase següent: «L'home estava lliurat a *llurs* tasques». Anem a estudiar la paraula *llurs*, perquè una cosa és estar ben escrita i una altra és estar ben usada. En aquest cas l'adjectiu possessiu *llur* en la seua forma plural, *llurs*, està mal usat. Perquè *llur*, com veureu en els exemples que posem a continuació, transcrits d'un autor clàssic, sols està ben usat quan els posseïdors són més d'un. I això és així, no obstant tinga la forma singular. Si una sola cosa està posseïda per més d'un ésser o objecte, s'escriu *llur*, i si dues o més coses estan posseïdes per dos o més éssers o objectes, s'escriu *llurs*. Però indica, sempre!, pluralitat.

Vegem l'exemple al qual ens referim. Quants homes estaven lliurats a les tasques pròpies d'ells? Un de sol: *L'home*. Doncs no es pot usar *llurs*. Si foren dos o més homes, sí. «Els homes estaven lliurats a *llurs* tasques», és una frase correcta perquè *llurs* és un adjectiu que signi-

fica 'pertanyent a ells o a elles', però mai no 'a ell o a ella'. També és correcte, per tant, escriure: «Els homes estaven lliurats a *llur* tasca», és a dir, a la tasca d'ells.

El *llur* no sol portar article al davant. És preferible usar-lo sense article, o bé després del nom al qual determina. I si aquest està en singular, l'adjectiu es posa en singular, perquè amb ell concorda.

Els nostres escriptors solen usar perfectament *llur* i el seu plural *llurs*, però alguna vegada l'escriuen erròniament i caldria, per part d'escriptors i de correctors, evitar tals equivocacions. Els nostres clàssics mai no equivocaren l'ús del *llur*. Els nostres renaixentistes l'evitaren, però en *llurs* escrits posaven *sons* i més *sons* incorrectes i forasters. Ex.: «Els germans es mostraven *sons* afectes». Cal dir que aquests *sons* són uns castellanismes com unes cases. Traduïen el *sus* castellà i posaven el barbarisme *sons*. Nosaltres tenim el *llur* com els francesos tenen el *leur* i els italians tenen el *loro*. El castellà té un mot de semblant significació: *su* i *sus*.

Vegem uns quants *llurs* trobats en *Tirant lo Blanc*:

«E feta *llur* reverència, anaren a prendre comiat de l'Emperatriu.»

«...passà per mig de totes les naus a *llur* despit.»

«...car estime morts lo jorn primer de *llur* naixença, aquells qui en tenebres d'escura vida...ociós viure passen.»

«...pregueren *llur* comiat o tornaren-se'n en la *llur* cambra.»

«...que no em donàsseu la *llur* maledicció.»

«...lo rei de Sicília sabé la *llur* venguda...»

«...delit és als atribulats si *llur* dolor a persona fel recitar podeu.»

«...no poden comportar la *llur* tribulació.»

«...veent los moros que cascun dia los *llurs* mals augmentaven...»

Aconsellem, naturalment, l'ús del possessiu *llur* per a posseïdor plural. Però si hom es troba en dubte alguna vegada sobre l'ús correcte de *llur* i *llurs*, és preferible que s'abstinga d'escriure'l. Això, sí: que no ens pose el *sons* inadmissible de cap de les maneres.

Resumim amb exemples:

Maria i Francesca anaven amb els promesos *llurs* (o amb *llurs* promesos). (Correcte).

Maria i Francesca anaven amb *el seus* promesos. (Incorrecte, però passador en darrer extrem).

Maria i Francesca anaven amb *sons* promesos. (Inadmissible sense cap atenuant).

Maria lluïa *llur* vestit. (Incorrecte, perquè no es refereix a dos o més posseïdors).

Maria lluïa *llurs* sabates. (Incorrecte, perquè no es refereix a dos o més posseïdors).

XI

El parament de taula

L'ama de casa—la mestressa—vol que es pare la taula per menjar, i vol que la seua filla tinga una idea exacta de l'ordre de les coses de taula i una bona disposició per aquesta art casolana. I amablement va dient-li els noms de les coses que ha de posar en taula.

—El mantel, les servilletes, els gots, el pitxer, el saler, les *vinajeres*, les culleres, els *tenedors*, els *cuchillos*...

Qualsevol valencià s'adonà com la mestressa de casa barreja mots correctes de la terra amb mots incorrectes; s'adonà que les incorreccions són abundoses i amb el tacte necessari i amb la ferma convicció que fa una obra de caritat dirà a la mestressa de casa:

—Senyora: no es diu *mantel*, sinó *les tovalles*, no es diu *servilletes*, sinó *tovallons*, no es diu *vinajeres*, sinó *vinagres*, no es diu *tenedors*, sinó *forquilles*, no es diu *cuchillos*, sinó *ganivets*.

La mestressa de casa agrairà, segurament, aquestes rectificacions i com que ella és valenciana i no vol deixar de ser-ho, ensenyarà a la seua filla els noms valencians del parament de taula i sempre més dirà, i farà dir, amablement, com cal que ho diga tota persona ben educada: *tovalles, tovallons, vinagres, forquilles, ganivets...*

¿Veritat que aquestes paraules valencianes són ben boniques?

XII

El complement directe sense preposició (1er.)

Hem llegit: «La violència substituïx *a* la demanda». Ací hi ha un gros castellanisme i és, senzillament, eixa *a* que introduïx el complement directe «la demanda». En valencià els complements directes entren en l'oració gramatical o proposició sense necessitat de la preposició *a*.

En *Antoni menja carn*, *Maria escriu una carta* i *El criat passeja la criatura*, els complements directes *carn*, *una carta* i *la criatura* van introduïts sense necessitat de cap *a*.

Els complements que porten la preposició *a* són els

indirectes: Escriu una carta *a sa mare*. Els complements circumstancials porten altres preposicions: Escriu una carta a sa mare *pel matí*.

Hem vist moltes construccions defectuoses per sobra de la preposició *a* en els complements directes en escriptors que per la seua formació, pel seu valencianisme i per la vocació que demostren en llurs escrits, haurien d'escriure més acuradament. ¿Com és que s'escapen encara aquestes errades?

Amb una mica més de bona voluntat aquest castellanisme del que avui parlem deixarà d'aparèixer als fulls de la nostra premsa, a les revistes i als llibres de prosa i de vers.

La frase que ens ha donat motiu per a aquesta nota hauria d'haver-se escrit així:

«La violència substitueix la demanda.»

El complement directe, sense preposició (2.º)

Mai no s'aconsellarà prou l'ús correcte de la nostra llengua. La barreja de valencià i castellà, com tantes vegades s'ha dit, causa un gran dany al nostre verb. Un idioma desfigurat implica un poble sense personalitat definida. Parlar bé i escriure bé és revalencianitzar-nos col·lectivament i individualment.

Per això, frases com la que seguix no s'han de dir i manco escriure:

«Com l'enfermetat li vingué de repent, *asustà* a la família.»

Ací tenim tres faltes greus, dues de vocabulari i una de sintaxi. Vegem-les:

Enfermetat és un barbarisme. És la valencianització del castellà *enfermedad*. *Enfermar* i *enfermo* són vocables que només els podran dir aquells valencians que per un abandó absolut de l'estètica lingüística diuen *madera* en lloc de *fusta*. Si *enfermar* i *enfermo* són mots castellans, *enfermetat* és un castellanisme que cal rebutjar, perquè nosaltres tenim la paraula corresponent, que és més eufònica, més bonica, més elegant: *malaltia*. I de la mateixa família tenim *malalt* i *emmalaltir*.

Aquesta substitució és fàcil de fer, donat que el mot *malalt* és del domini lingüístic a tot el País Valencià. Però *susto*, *asustar* i *asustat* són barbarismes que han entrat al corrent del nostre llenguatge arraconant els mots valencians corresponents. I els nostres, els bons, són poc coneguts: *esglai*, *esglaiar* i *esglaiat*.

Adoneu-vos de si és preciós aquest verb: *es-gla-iar*, i aquest nom: *es-glai*. Cal advertir que *esglai* i *esglaiar* són vius i que encara es troben valencians que la idea d'*asustar* no saben expressar-la si no és amb la paraula *esglaiar*.

Diem que aquella frase anterior dolentejava sintàcticament, «*a* la família» és un complement directe introduït amb la preposició *a*. Aquesta manera de construir la proposició o oració gramatical és pròpia del castellà. En valencià s'introduïx el complement directe o acusatiu sense preposició: «...*esglaià* la família».

La preposició *a* servix per a introduir els complements datius («Escriure *a* la mare»), les terminacions circumstancials («Vine *a* les dotze») i altres complements verbals («s'oferix *a* acompanyar-vos»). Però l'acusatiu no va introduït per cap preposició. Així: «Com la *malaltia* vingué de repent, *esglaià* la família».

Ara bé; quan l'acusatiu està expressat per un pronom fort, aleshores sí que porta la preposició *a*.

Vege's: «Com la malaltia vingué de repent, esglaià a vosaltres». *A vosaltres, diem, perquè vosaltres és un pronom fort.*

XIII

L'infinitiu amb valor de gerundi

Quan un infinitiu forma part d'una determinació circumstancial amb la valor de gerundi cal usar l'infinitiu precedit de la preposició *en*. En castellà s'usa *al*. Ex.:

En dir les veritats, se perden les amistats. En faltat el cap, tot va desbaratat. En nomenar el gos, amanir el bastó. En aplegar a València, em compraré unes espartenyas. En entrar jo, tots s'alçaren. En saber que el seu pare estava malalt, es va quedar entristit. «Els temps de l'amor romàntic havien ja passat, i... a més a més, en arribar a València va conèixer Maria Victòria». (Carreres). En posar-nos a escriure sentim la necessitat imperiosa de... En escoltar les seues paraules, vaig dir-me: aquesta dona és innocent. Wilson, en proclamar els seus catorze famosos punts, ho feia mogut per un noble sentiment pacifista.

La construcció castellana, en compte de *en + infinitiu* usa *al + infinitiu*. *Al saber que no venías me marcbé.*

Recomanem als escriptors valencians l'ús de la construcció valenciana la qual és també la del valencià antic: la construcció *en + infinitiu* presenta una superioritat innegable sobre la construcció castellana amb *a* i l'article, la qual és lògicament defectuosa i en alguns casos confusa i de dubtosa claredat.

En valencià la construcció *article + infinitiu* és usada exclusivament per a indicar un infinitiu substantivat. Així fem una distinció clara i rotunda entre l'infinitiu substantivat -construït amb l'article- i l'infinitiu circumstancial -construït amb *en-*: *Al dir no li feren casa. Al dinar no li planygues el sopar* (infinitius substantivats) i *En dir si ja són casats. En dinar li ho diré. En anar a Xàtiva per vore la fira, et visitaré. Ara en tancar la botiga, anirem al berenar.*

XIV

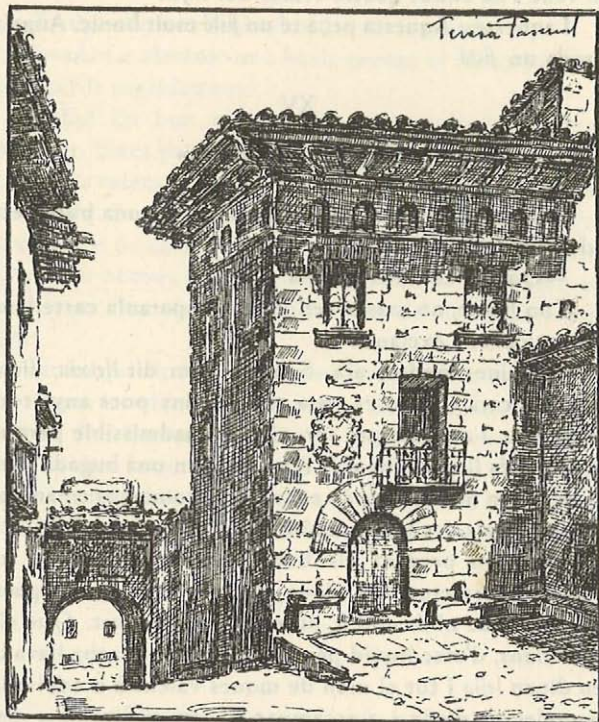
«Festó» i «aler»

Copiem: «...els primers caramells *festonegen*... i pengen com espases de l'aler...»

Heus ací uns castellanismes fàcils de corregir: *festonejar*, de *festón*, i *aler*, de *alero*. *Festón* és un mot castellà que té el seu corresponent valencià, *fistó*, viu al Maestrat i que no registrà Garcia i Girona en el seu interessant *Vocabulari*. *Fistó*, i no *festó*, en totes les seues accepcions i per tant el derivat correcte és *fistonejar* i no *festonejar*.

Aler és també un castellanisme. La volada d'una teulada, l'ala de la teulada, la teuladeta que tenen algunes finestres per a protegir-les de la pluja, ço és, la barbacana, es diu *ràfel* al Maestrat. En alguns altres llocs del nostre domini lingüístic, Catalunya en diuen *ràfec*, i el *Diccionari Valencià*, de Llombart, registra la forma *ràfol* igual al castellà *alero*.

Ja veu el nostre lector si pot triar formes nostrades d'un mateix mot abans d'escriure *aler*, inadmissible. Cal

dir que *ràfec* ja té categoria literària, així com *ràfel*, usat per alguns escriptors castellanencs.

Frases correctes: Sota el *ràfel* hi ha un niu d'orenetes. El vent s'ha endut quatre teules del *ràfel*.

I aquestes: Aquesta peça té un *fistó* molt bonic. Angela broda un *fistó*.

XV

«Lleixiu», no «lejía»

Entra una dona en una drogueria o en una botigueta i demana:

—Quinze cèntims de *lejía*.

I un home, no massa vell, en oir la paraula castellana no pot callar i exclama:

—Quines modes, ara. Sempre hem dit *lleixiu*, diem *lleixiu* encara i, si no es posa remei, dins pocs anys tots diran *lejía*. I això no pot ser; això és inadmissible perquè el *lleixiu* és *lleixiu* tant si és fet a casa en una bugada com si és fet en una fàbrica i venut en els comerços en ampolles o barrals o, com és també moda de dir, en *botelles*.

Ací anem perdent els bons costums valencians i les paraules correctes. Ací vénen els forasters i ens apeguen el parlar que ni és més fi, ni millor, ni més just. Que els castellans, d'eixe líquid per a emblanquir la roba llavada en diuen *lejía* i tot el món de mones valencià a copiar la parauleta, a dir-la i a escampar-la com si fóra cosa mai no dita en la nostra terra.

—Xe, tu; posa a la dona quinze cèntims de *lleixiu*.

Entenem que el tal home té tota la raó. Cal dir i escriure *lleixiu*.

XVI

Ni «brotxe» ni «abrotxar»

Si algú diu una frase semblant a aquesta:

—«Aní a *abrotxar-me* i havia perdut el *brotxe*», podem replicar-li seguidament:

—Ep! En bon valencià no es pot dir ni *brotxe* ni *abrotxar*. Eixes paraules són uns enormes barbarismes i en parlar valencià no han d'usar-se. Del que els castellans diuen *abrochar* nosaltres diem i hem de dir *botonar* (no *abotonar*) o bé *cordar*, segons els casos. Clar és que si hem de passar botons pels traus direm *botonar*. I del que els castellans diuen *broche* nosaltres hem de dir *tanca*, *fermall*, *gafet*...

Hi ha qui diu indistintament *brotxes* o *gemelos* les peces de fermar o subjectar els punys o els colls postissos a la camisa dels homes. Tampoc no es diu *gemelos* ni es diu *brotxes*, sinó *botons dels punys* o *botons del coll*.

Cal parlar bé. Si parlem malament usant castellanismes demostrem fer poc cas de la nostra llengua.

XVII

Ni «recao» ni «recao»

Quantes vegades hem oït dir la paraula *recao*!

—Ha anat a un *recao*.

—Dóna el *recao* i torna de seguida.

—M'ha donat un *recao*.

I és el cas que, en valencià, ni es fan, ni es donen, ni

es prenen *recaos*. Ni *recados*, tampoc. En valencià no es diu *recado* ni *recao*. Es diu, senzillament, *avis*, *encàrrec*.

—Ha anat a fer un *encàrrec*.

—Dóna l'*avis* i torna de seguida.

—M'ha donat un *encàrrec*. M'ha fet un *encàrrec*.

Hi ha qui en escriure una carta posa *recaets* a la família, als amics, als coneguts. I no han d'esser *recaets* el que s'han de donar, sinó *memòries*, *records*...

La frase *recado* d'escriure, que alguns diuen, és un barbarisme idiomàtic. El que els castellans en diuen *recado* de escribir és, en valencià, «paper i tinta per a escriure».

I res més. Res més, si és que volem parlar i escriure bé la llengua valenciana.

XVIII

Aparato?

La paraula *aparato* és castellana. I no obstant és inclosa en el parlar valencià com si fóra valenciana. Aquestes paraules que terminen en *o* generalment són castellanes. Clar que no totes. Tenim *carro*, *fofo*, *ferro* i unes quantes més que terminen en *o* i són valencianes. Però, en general, no ho són. I una de tantes és *aparato*.

—Tinc un bon *aparato* de ràdio.

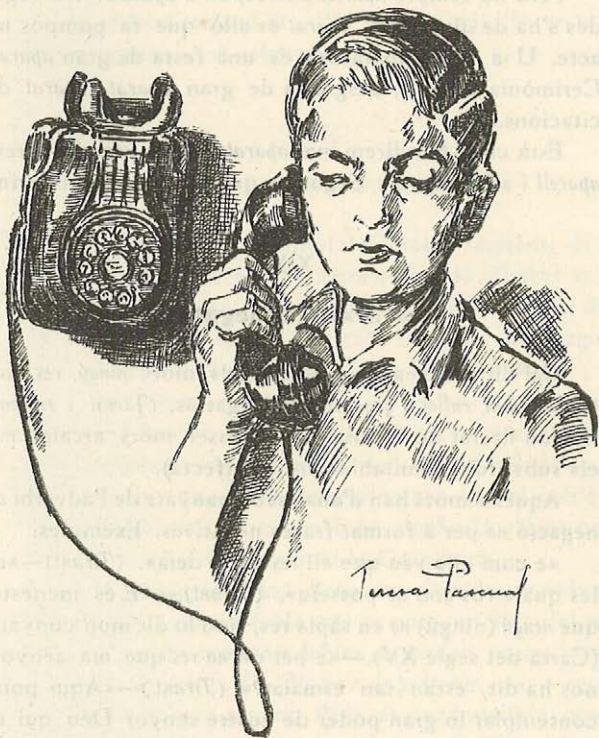
—Per a telefonar-li em vaig posar a l'*aparato*.

—Fón una festa de gran *aparato*.

—Està malalt; no li funciona bé l'*aparato* circulatori.

En tots aquests casos la paraula *aparato* està mal usada.

Per a indicar un instrument s'ha de dir *aparell*: *Aparell*

Terra Passant

fotogràfic, aparell telefònic, posa't a l'aparell si em vols telefonar. Per a indicar un conjunt d'òrgans també s'ha d'usar la paraula *aparell*: *Aparell respiratori, aparell visual.*

Però no sempre *aparell* correspon a *aparato*. De vegades s'ha de dir *aparat*. *Aparat* és allò que fa pomposos un acte. Una festa *aparatososa* és una festa de gran *aparat*. Cerimònia d'*aparat*, desgràcia de gran *aparat*, *aparat* de citacions...

Està clar? No direm mai *aparato*. Unes vegades direm *aparell* i altres *aparat*. Segons a quines coses ens referim.

XIX

Les oracions negatives

Cal dir una vegada més que els mots *ningú, res, cap, tampoc, mai, enlloc* i *gens* no són negatius. (*Jamai* i *enjamai* ningun literat no els usa ja per ésser mots arcaics; *mai* els substituïx admirablement i perfecta).

Aquests mots han d'anar acompanyats de l'adverbi de negació *no* per a formar frases negatives. Exemples:

«e com ella véu que ell *res no* li deia». (*Tirant*)—«de les quals vós *gens no* posseïu». (*Tirant*).—«E és menester que *nengú* (ningú) *no* en sàpia res, sinó lo dit mon cunyat». (Carta del segle XV).—«e per un *no res* que ma senyora nos ha dit, estan tan esmaiat?» (*Tirant*).—«Aquí poràs contemplar lo gran poder de nostre senyor Déu qui de *no-res* fa res e de res fa *no-res*». (Eiximenis).

Si aquests exemples són suficients, notem ara com l'adverbi *no* es col·loca sempre davant del verb: *res no vol tampoc no li comprava; no volia* ni molt, ni poc, ni gens.

Però si un dels tals mots està usat en una oració en la qual el verb està sobreentès, aleshores no va acompanyat de l'adverbi *no*.

—Quan vindràs?—Mai.

Ací, el mot *mai* vol dir: *No vindré mai*. (El verb, en flexió negativa, està sobreentès).

XX

«Hi ha», no «hi han»

Hem llegit la forma verbal defectuosa següent: «*hi han* nacions poderoses. «Correctament hauria d'haver-se escrit: «*hi ha* nacions», com diem «*hi ha* home, *hi ha* dies, *hi ha* temps». De manera que tant si seguix un singular o un plural la forma verbal *hi ha* no és mai *hi han*.

¿Com ha estat possible que el vulgus ho diga així, malament? Perquè és clar que els escriptors que usen equivocadament la tal forma verbal ho fan refiant-se del llenguatge popular. Però l'escriptor sap que el poble no sempre parla correctament. I en agafar la ploma per a escriure no ha d'oblidar-se de la Gramàtica.

Hi ha nacions poderoses? Resposta: *N'hi ha, de poderoses*. Ací, *n'* és un pronom feble que es posa en lloc del nom *nacions*. Com els pronoms febles es poden posar, també, darrere verb, cabria dir: *Hi ha'n de poderoses*, on '*n*' seguix substituïnt el nom *nacions*. Però és inadmissible repetir un mateix complement en una proposició i per açò no és correcte dir: *Hi ha'n nacions poderoses*.

Cal no confondre el verb *hi ha* amb l'adverbi *ja*. L'adverbi s'unix al verb, a l'adjectiu i a un altre adverbi.

Exemple: *Ja vols pomes?* I sí és correcte dir: *Ja ne vol* (de pomes), com el poble diu de vegades: *Ja en vol*, per açò és possible l'aviciament i que es diga: *hi han diners, hi han festes, hi han nacions*. Però l'escriptor ha de corregir el poble i dir: *hi ha nacions, hi ha festes, hi ha diners*.

XXI

«Llovisnar» no és valencià

—Encara plou?

—Ara llovisna.

El barbarisme es denuncia ell mateix, però no obstant el sentim dir massa. *Llovisnar* és el *lloviznar* castellà, de la família de *llover*. I si ningú no és possible que diga: «Està llovent», són molts els que s'atreixen a dir: «Està llovisnant».

És una incongruència que hom no se l'explica si no és per l'abandó que el valencià té del propi llenguatge. De *ploure*: *plovent, plou, plovia, plourà...*

Ploure lleugerament a gotes molt xicotetes és *plovisquejar* o *ploviscar*. Açò és el verb. El substantiu corresponent és *pluja*. Una pluja fina, lleugera, és un *plovisqueig* i, també, una *plugeta*.

—Encara plou?

—Ara plovisqueja.

Açò ja està ben dit, puix que és correcte valencià. I correcte hem de parlar i escriure, i més, nosaltres, els que vivim a la ciutat. Als pobles no hem sentit dir mai *llovisnar*. I és que, generalment, al camp—i quan més lluny de les ciutats, millor—es parla amb més correcció que no

a les poblacions grans fortament influenciades per l'allau, per la torrentada (no per l'*avalantxa*) castellana.

Parlar bé és respectar la nostra ànima.

XXII

«Arraigo» no és valencià

Arraigo és un mot castellà com ho són els mots *arraigar* i *arraigado*. De *arraigar*, nosaltres diem, senzillament, *arrelar*. ço és, posar, criar arrels una planta; fixar-se profundament una idea, sentiment, costum, etc., fent-se difícil d'extirpar o extingir. I, també, establir-se, fixar-se en un lloc especialment adquirint-hi béns arrels. Açò a qual-sevol diccionari es pot veure.

L'acció i efecte d'*arraigar* és *arraigo*.

L'acció i efecte d'*arrelar* o d'*arrelar-se* és *arrelament*.

És curiós aquest fragment d'una frase: «...la llengua estrangera, tan fortament *arraigada* al nostre País Valencià...».

Curios perquè és una prova de com està d'arrelat l'idioma del qual es parla.

Així, direm:

Aquesta planta ha *arrelat* bé. El senyor X té *arrelament* al poble tal. És un home d'idees *arrelades*. Se m'ha *arrelat* el vici de fumar. Els béns *arrels* del personatge qual.

És fàcil de recordar que *arraigo* no és valencià, veritat?

Tan bonic com és parlar i escriure correctament!

XXIII

Ni «arroio» ni «acera»

Hi ha paraules castellanques que han entrat al valencià per la porta de l'abandó. Com que ningú no curava de traure-les, elles han anat vivint amplament en el nostre llenguatge parlat i sovint, naturalment, entra en els nostres escrits.

D'entre el miler de paraules forasteres que hem d'extirpar del nostre llenguatge anotem-ne dues que es refereixen al carrer, al sòl del carrer: *arroio* i *acera*.

Si els castellans diuen *arroyo* a la part central d'un carrer, nosaltres no tenim per què admetre el tal nom, puix que tenim la paraula *calçada* per a expressar la mateixa idea. *Calçada* és camí empedrat, però també la part central d'una carretera, d'un carrer, d'un pont, etc., entre les dues voreres.

Així, *voreres* i no *aceres*. *Voreres* perquè són la part del carrer que està a cada vora de la *calçada*, i també *voravies*. *Fer via* és fer camí, caminar. El mot *via* té moltes accepcions i una d'elles és la de *carrer*, *plaça*, quan diem «via pública». Puix bé; les vores de la «via» pública són les *voravies* o *voreres* en plural i *voravia* o *vorera* en singular.

Acera o *cera* és un mot castellà que cap persona que estime la nostra llengua voldrà fer passar per valenciana.

«Pico» no és valencià

«Tenim vint-i-cinc pessetes i *pico*».

«Vaig pujar al *pico* d'aquella muntanya».

«El pollastre té el *pico* ple de sang».

Ací tenim uns quants casos en els que el mot *pico*, castellà, és fet conuiu entre altres netament valencians. El fet és reprovable perquè tenim mots valencians que expressen admirablement i justament aquelles idees.

«Ací hi ha dotze dotzenes i *escaig*».

«Els *pics* de la serra són nevats».

«Agafa la perdiu pel *bec*».

En aquestes frases correctes veem com al mot *pico* unes vegades correspon *bec*, altres *pic* i altres *escaig*.

La quantitat expressada pel mot *escaig* és l'escadusser, la que al Maestrat es diuen *escadors*, açò és, les unitats que excedixen d'un nombre enter.

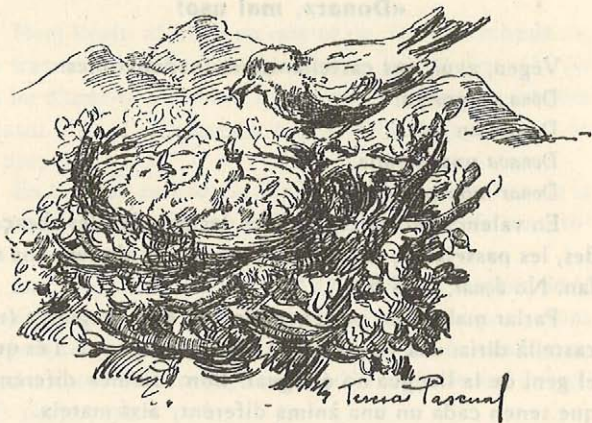
«Vaig repartir tres pessetes a cada u, i els dos quinzets d'*escadors* (o d'*escaig*) me'ls quedí». (En castellà dirien: dos reales i *pico*).

Pic és la part alta d'una muntanya, el cim. Pujar *a pic* és pujar verticalment. Enfonsar-se *a pic* un vaixell és anar a fons verticalment.

Pic és també el nom d'una eina de ferro terminada en punta. Ex.: «Per a treballar usa un *pic* i una pala». Hi ha una altra eina, l'escoda, anomenada *picola* (diminutiu de *pic*).

Els ocells no tenen *pico*, tenen *bec*. Per això es diu *becada* (o *bequerada*) el menjar que un ocell agafa amb el *bec* per a portar-lo als seus fillets.

Elle occulta tenen fit i en tenen els pitxers i les botigues
Elle occulta piquen amb el bec donant picades i a en walen
cua es de la xis i es perque en tenen forma de pitxer
per terminen en punta.

Els ocells tenen *bec* i en tenen els pitxers i les botiges. Els ocells piquen amb el *bec*, donen picades, i si en valencià es diu així és perquè els *becs* tenen forma de *pic*, perquè terminen en punta.

XXV

«Donar», mal usat

Vegeu, avui, uns castellanismes inadmissibles:

Dóna vergonya.

Donaré un salt.

Donava una besada.

Donar una passejada.

En valencià, els salts, els bots, les besades, les abraçades, les passejades, les voltes, etc., no es donen, ans se fan. No *donar*, sinó *fer*.

Parlar malament, per exemple, no *dóna vergonya* (un castellà diria: «da vergüenza»), sinó *fa vergonya*. I és que el geni de la llengua no és igual. Són idiomes diferents que tenen cada un una ànima diferent, així mateix.

Així, doncs, direm i escriurem:

Fa vergonya.

Faré un salt.

Fea una abraçada.

Fer una passejada.

Hi ha també, un verb castellà *-darse cuenta-* que molts valencians traduïxen malament. Algú diu: *Donar-se compte*. I ens cal dir que el tal *donar-se compte* és un barbarisme. Nosaltres tenim un verb magnífic per a expressar la mateixa idea: *Adonar-se*

—T'adones que no parles correctament?

—Me n'adone i em rectificaré.

—Així siga!

XXVI

«Tindre» i «deure», mal usats

Hem llegit: «Confia en que té de ser ben rebuda...». La frase correcta seria: «Confia que ha de ser». (*En que* no ha d'usar-se sinó en el cas en què el *que* sia un pronom relatiu. En cas contrari *que* no s'ha de fer acompanyar de la preposició *en*).

En la frase copiada la forma verbal *té* va en lloc de la forma verbal *ha*. El verb *tindre* i el verb *deure* els usen sovint, massa sovint, en lloc del verb *haver*.

Les frases *tenia que vindre*, *té d'anar*, *deuria comprar*, *deurà prendre*, per exemple, són incorrectes puix que porten uns verbs que no són auxiliars. El verb *haver* és auxiliar en alguns casos i en tots ells no ha d'ésser (o de ser) substituït per cap altre verb.

Així, direm:

Havia de vindre.

Ha d'anar.

Hauria de comprar.

Haurà de prendre.

Cal adonar-se quan s'ha d'usar *tindre* i *deure* i quan *haver* i no confondre els tals verbs. I cal adonar-se que no es diu ni *tindrer*, ni *deurer*. Sobra la *r* final.

Qui escriu ha d'aprendre gramàtica i prendre per models els bons autors.

XXVII

«Escaló»

Quantes vegades oïm dir aquesta paraula: *Escaló*. I no és valenciana. I perquè no ho és i perquè tenim la paraula corresponent ens caldria substituir-la a totes passades.

—El Miquelet té passa de dos-cents *escalons*.

—T'esperava a l'*escalonet* de ma casa.

En el primer exemple cal substituir-la per *graó*.

==Pujava els *graons* de dos en dos.

En el segon exemple cal substituir-la per *brancal*.

==No estigues al *brancal* de la porta.

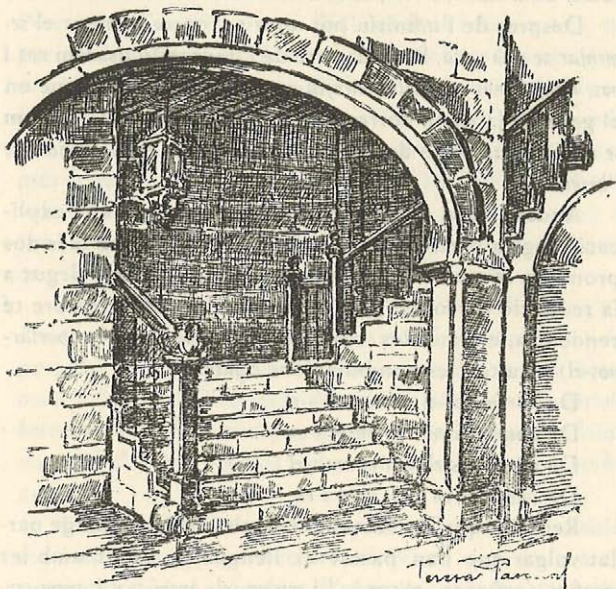
Si en castellà l'*escalera* té *escalones*, en valencià l'*escala* té *graons* però no *escalons*.

Fixeu-vos: *graó*. Al Maestrat en diuen *grasó* (femení *grasa* i si és xicoteta en diuen *grasadeta*). En altres llocs en diuen *escalons*. Trieu la variant que més us agrade, però abandoneu per sempre més el castellanisme *escaló*. Les paraules castellanques desfigurades no poden satisfer ni als castellans, ni als valencians. No diuen res si no és el gran abandó en què es troba, lingüísticament, qui parla o escriu sobre una ampla base de barbarismes.

XXVIII

Ús indegut de «se»

Tenim el pronom reflexiu de tercera persona *se*: *Antoni està afaitant-se*, d'ús correcte; però el llenguatge vulgar, que no és sempre correcte, usa aquest mateix pronom unit a formes verbals de primera i de segona persona.

Terra Pan. of

Exemples: *Remtem-se les mans, cosiu-se la roba*. I ací vo-
líem aplegar, a l'ús d'aquest *se*, perquè és el indegut. El *se*
s'unix a la primera i segona persones del plural de l'impe-
ratiu, com havem vist, substituint els pronoms *nos* i *vos*.

Després de l'infinitiu pot usar-se correctament el *se*:
menjar-se una coca. Però darrere de l'imperatiu usarem *nos* i
vos: *menjem-nos un pastís, menjeu-vos una coca*. És clar que en
el gerundi ja usem correctament altra vegada el pronom
se en aquesta frase de tercera persona: *ells estan menjant-se*
l'herència.

Aquest canvi indegut de *nos* i *vos* per *se* té una expli-
cació lògica partint de les combinacions de verb més dos
pronoms: *mirem-nos-el* (mirem nosaltres tal cosa) i degut a
la reducció de sons a què el llenguatge parlat sempre té
tendència, evitant les combinacions esdrúixoles (*portar-*
vos-el) resulten les combinacions següents:

De *mirem-nos-el* = *mirem's-el*

De *anem-nos-en* = *anem's-en*

De *mireu-vos-el* = *mireu's-el*

De *aneu-vos-en* = *aneu's-en*

Repetim que es tracta d'exemples del llenguatge par-
lat vulgar que han passat al llenguatge escrit amb les
grafies següents: *mirem-se'l* i *mirem-sel*, *anem-se'n* i *anem-sen*,
mireu-se'l i *mireu-sel*, *aneu-se'n* i *aneu-sen*.

Les formes literàries no són, doncs, les de l'ús del
reflexiu *-se*. Les formes literàries exigixen els pronoms
nos i *vos*.

En la crònica del rei En Jaume es llig: «*E dixem-li Pare*
Sant, pus negú y vol dir, IREM-NOS-EN nos». I en el Tirant lo
Blanc: «*e a cascuna per si en honest matrimoni COL'LOCAR-VOS*
pogués». Aquest és l'ús correcte de *nos* i *vos*.

Ús de la «H» en valencià

En nostra infantesa coneguèrem a en Josep Nebot i Pérez, del Cos d'Arxivers, Bibliotecaris i Antiquaris, qui per aleshores havia publicat ja els seus «Apuntes para una Gramàtica popular». D'ell vàrem rebre la primera lliçó de Gramàtica Valenciana. Per nostra escassa edat era necessari que la lliçó tinguera un aire pueril. Digué més o menys: Totes o quasi totes les paraules que en valencià porten F inicial s'escriuen en castellà amb H: *forn-borno, fill-hijo, fil-bilo*. Ja de major compenguèrem que la regleta no ens servia per a res en valencià.

Seguint la puerilitat del meu admirat Nebot es pot dir que en valencià se escriuen amb H, generalment, les paraules que en castellà se escriuen amb la tal lletra: *baver-haber, hisenda-hacienda, bèlix-hélice, hèrnia-bernia, hortolà-bortolano*. I això és així per raons etimològiques reforçades per l'ús tradicional que han confirmat les grafies actuals.

Al dir generalment, ja comprén el lector que podrien ésser anotades les particularitats. Veus que en castellà no porten H i sí en valencià: *ham* (anzuelo); *bivern* (invierno); *hissar* (izar); *substrahend* (substraendo); *subhasta* (subasta). Però sense H: *orxata* (horchata); *os* (hueso); *orfe* (huérfano).

En valencià, endemés de la H inicial i de la medial se escriu H final en les interjeccions: *ah!, eh!, oh!, bah!, etc.*

La combinació CH se tolera en les paraules *chor* i derivades (*chorista, choral, etc.*): al costat de *cor* (*corista, coral, etc.*) sempre amb el so de K. En els vocables estrangers

adaptats sense canvis ortogràfics: *chic, lunch*. En els cognoms on se conserva per tradició com transcripció del so final de K: *Estruch, Lluch*. Però tots els noms locatius que s'escriuen amb CH final, modernament se grafien sense H: *Albuixech, Alberich* (*Albuixec, Alberic*), etc.

Fora dels vocables estrangers d'adopció la lletra H no té en valencià, com signe gràfic, cap valor fònic.

Aquesta lletra, precisament per no tindre valor fònic, servix moltes vegades de termòmetre ortogràfic. Si un escrit està bé de HH es sol dir: Aquest xic sap ortografia.

XXX

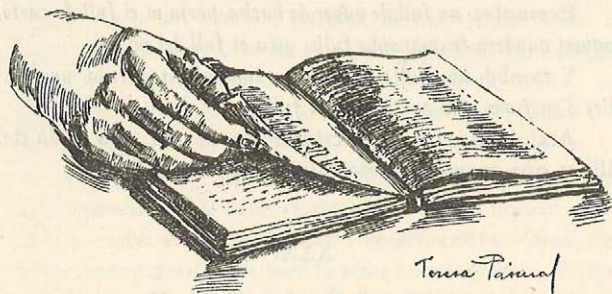
«Full» i «fulla»

La fabricació de paper en València és antiquíssima. Xàtiva, abans d'ésser conquerida pel rei En Jaume, tenia una fàbrica de paper. Doncs bé; el vocabulari valencià referent al paper i a la impremta és d'una gran riquesa i s'ha conservat fins els nostres dies sense grans alteracions. D'una fulla de paper s'ha dit sempre «un full de paper». Inclús quan aquest paper, sent de color, s'usava en tintoreria.

Nostre poeta satíric Jaume Roig en el seu «*Spill*» o «*Llibre de les Dones*» parla d'aquest paper, d'aquest full tintori: *ab por se reia - de rompre el pint, - mestre de tint - de full urxella, - no aparella - ni fa més tines.*

Si la fulla no és de paper, sinó de cartó se diu també, per analogia, full: *Un full de cartó.*

Així, doncs, full és un tros de paper quadrangular, especialment l'obtingut o com l'obtingut d'una vegada en

Toussaint Parnis

el motle de la fabricació a mà. Un llibre, un quadern, està format per *fulls*.

Ara bé; les làmines generalment verdes de les plantes, els pètals d'una flor, les làmines primes de les ferramentes i armes, navalles, ganivets; una taula de fusta, les parts mòbils que obrin o tanquen una porta o finestra, que en castellà diuen *hojas*, en valencià diem *fulles* en plural i *fulla* en singular.

Exemples: *un full de paper de barba, porta'm el full de cartó, aquest quadern té quaranta fulls, gira el full del missal.*

Y també: *una fulla de morera, una fulleta de rosa, unes fulles d'encisam, una porta de dues fulles.*

Així és incorrecte escriure: «heus ací una *fulla* del llibre que esperàvem els valencians».

XXXI

L'apitxat: Ús de «B» i «V»

En la Ciutat i Horta de València, i en alguna altra zona valenciana, se deixen de pronunciar algunes consonants. La V és pronunciada B; dels dos sons que té la S sols se pronuncia el sord o fort, que és el que té la S castellana, i dels dos sons que té la G (es llig CH) representats per G, J, X, TX, TJ, IG, TG, sols se pronuncia el corresponent a la CH castellana.

Aquest empobriment de sons constituïx l'*apitxat*.

Per als valencians d'aquestes zones l'actual normalització ortogràfica presenta tota una sèrie de dificultats perquè no ha estat possible basar les grafies en la seua pronunciació habitual. Són, en part, els mateixos proble-

mes que presenta el castellà perquè en les zones castellaneres la V també és pronunciada B.

Vejam quan s'ha d'escriure B i quan V.

1.—Davant de l o r s'escriu B: *blanc, blau, cabrit, braquer, bresca, rebre*.

2.—Dins d'una mateixa família de paraules i dins de les diferents formes que pot tindre una mateixa paraula, a una U correspon una V i a una B o a una P correspon una B. De *ploure - pluvia, plovedor, de neu - nevar, nevat*. De *llop - lloba, de cap - cabota i de corb - corbera*. No obstant alguns pseudo-derivats trenquen la regla: de *corba - curvilini, curvatura, de calba - calvície, de llavi - labial i de devam, devia - dèbit, debitori*.

3.—A una B i a una V castellaneres escrites correspon, generalment, B i V valencianeres: *bueno - bo, bonito - bonic, jabón - sabó, vino - vi, vender - vendre, cueva - cova*. Però hi ha excepcions: *baf, baró* (barón i varón), *bena, berbena, corb* (cuervo i curvo), *debanar, desimbolt, mòbil* (i els seus composts *automòbil, locomòbil, etc.*); *rebentar, rebolcar, advocat, alcova, almadrava, almívar, arrova, avi* (abuelo), *avorrir, avortar, bava, caravel·la, cavall, covard, Córdova, envestir, espavilar, Esteve, galvana, gavarra, gleva, governar, gravar, fava, Havana, haver, javelina, llavi, núvol, pavelló, raval, rave, savi, sever* (acíbar), *tavà* (tábano), *taverna, travar, vermelló, vogar, volta* (bóveda), *voltor* (buitre) i algunes més.

4.—En valencià les formes del pretèrit imperfecte d'indicatiu dels verbs de la primera conjugació s'escriuen amb V (en castellà amb B):

sopava ... cenaba

sopaves ... cenabas

sopava ... cenaba

sopàvem ... cenàbamos
sopàveu ... cenabais
sopàven ... cenaban

XXXII

L'apítzat: La combinació «CH»

En parlar anteriorment de la H i de la combinació CH déiem que en valencià la H no té valor fònic, és a dir, que és una lletra muda, encara en el cas *chor*, *choral*. En castellà el grup CH s'usa per a representar el so palatal que formen en les paraules *achaque*, *noche*, *rechinar*, *choza*, *chuzo* i el de la C italiana de *voce*.

En valencià aquest mateix so el representem:

1.—Per X en principi de paraula - *xiular*, *xic*, després de consonant - *porxe*, *panxa*, i darrere de consonant en posició final de paraula - *Elx*, *Barx*.

2.—Per TX entre vocals - *cotxe*, *fatxa*.

3.—Per IG i TX en final de paraula - *maig*, *roig*, *despatx*, *escabetx*.

El fonema prepalatal sonor té—com diu el filòleg valencià Sanchis Guarner—una articulació africada, i se representa per J i per G davant de E, I, inicials - *jacint*, *jesuïta*, *joia*, *juliol*, *gendre*, *girar*, darrere de consonant - *marge*, *penjar*, entre vocals - *fregir*, *rajar*. Correspon també a TG o TJ entre vocals - *fetge*, *metge*, *platja*, *rebutjar*. (Aquest és el mateix so que se li dona a la G italiana de *giardiniera*, *girasole* i de la J anglesa de *jockey*).

Per si algun de nostres lectors desitja practicar aquestes grafies oferim una llista de vocables a traduir i a es-

criure. Els vocables valencians que resulten tenen tots un so de CH castellana, palatal, en l'apitxat; però com en valencià no s'usa aquesta combinació ha de substituir-se per les grafies corresponents als fonemes africats i prepalatal sonor: *adjunto, agitador, ayuda, yeso, rojo, bigado, despacho, paseo, personaje, viajar, mayo, Checoslovaquia, escabeche, cartucho, comer, rayo, ciprés, chocolate, enero, virgen, playa, juez, intransigente, flecha, ponche* (anglès: *punch*).

Cada un d'aquests vocables traduïts porten, a l'escriure'ls una d'aquestes grafies: X, TX, G, J, IG, TG, TJ. El valencià en aquest cas, té majors dificultats ortogràfiques que no el castellà; però també és més ric en sons, té major musicalitat.

XXXIII

L'apitxat: Ús de «S» i «SS»

El so que té en castellà la lletra C davant de E, I (cecina) i el que té la Z (zagal, raza, zedilla, zurrón, avestruz) no existix en valencià. Aquestes lletres—C, Z—en valencià se pronuncien sempre S. Però tenim dos sons de S: el de la S sorda (que és el mateix de la S castellana de *caso*) és representada per raons etimològiques per C davant de E, I: *cel, ciri, Ç* (en castellà *zedilla* i en valencià *ce trencada*) davant de A, O, U: *caçar, eriçó, traçut*, també en final de paraula: *lluç, calç*, per S al principi de paraula: *sabré, suc, sol*, davant de consonant sorda: *esperar, desfer*, i darrere de qualsevol consonant: *pansa*, per SS (double esse) entre vocals: *passar, abadessa, impressió* i també representa aquest so de S sorda la C després de S: *Ascensió, ascensor, escissió*.

Tenim en valencià, endemés de l'anterior so sord, el so sonor representat per S entre vocals: *casa*, *riquesa*, *cosir*, representat per Z al principi de paraula: *zona*, *zenit*, *zoologia*, darrere d'altra consonant: *colze*, *onze*, *benzina* i entre vocals en veus derivades del grec: *paleozoic* i del llatí: *bizantí*. El grup TZ representa també el so de S sonora, entre vocals, en certes paraules derivades del grec: *civilitzar* i de l'àrab: *magatzem*.

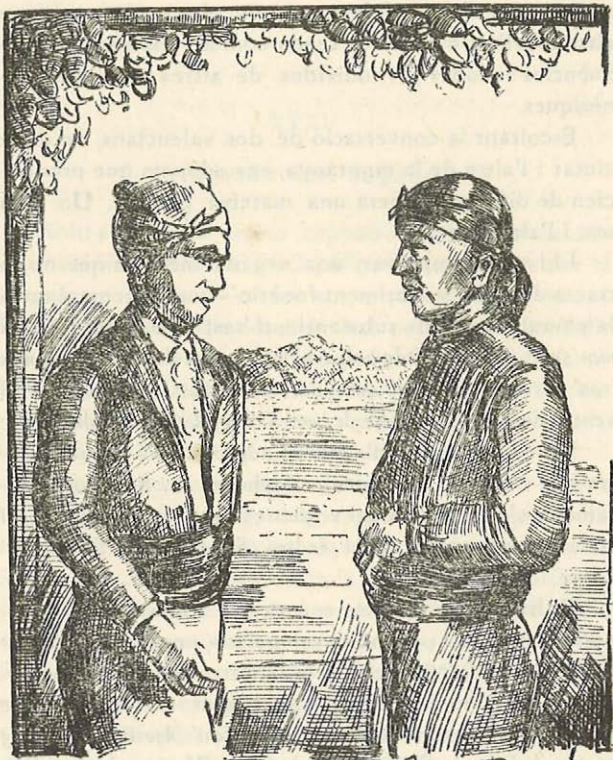
Bo serà dir ací que aquest grup TZ representant el so dental africacat sonor, que és anèleg al de la Z italiana de *zelo* = *zel*, apareix entre vocals en alguns pocs mots valencians populars: *dotze*, *setze* i en algunes paraules d'origen àrab: *atzavara*, *Adzeneta*.

Aquesta pèrdua de sonoritat de la S que acabem d'estudiar constituïx la tercera de les característiques de l'*apitxat*. Per tot això als valencians de la capital i als de l'horta i zones on hi ha pèrdues de sons els és un poc dificultós aprendre l'ortografia valenciana, tan difícil com als castellans els és aprendre l'ús de la labiodental V.

XXXIV

«Sant» o «San»

És sabut que la fonètica d'un idioma no és uniforme en totes les regions o comarques on se parla. Així com un aragonés no pronuncia el castellà com és pronunciat a Castella, ni un andalús com un manxec i les diferències poden ésser apreciades fins de persona a persona, així també el valencià de la ciutat no té la mateixa fonètica que el del Maestrat o el de la Marina. I això que és ri-

Terra Parua

quesa idiomàtica no pot ni deu reglamentar-se. Cada u té, la fonètica que Déu ha volgut que tingués i les alteracions que al cap dels anys són observades en una o altra localitat o comarca tenen com a fonament les influències rebudes per individus de altres comarques fonètiques.

Escoltant la conversació de dos valencians, un de la ciutat i l'altre de la muntanya, ens adonem que pronuncien de diferent manera una mateixa paraula. Un deia *sant* i l'altre *san*.

I hi vaig comprovar, una vegada més—ja que no es tracta de cap descobriment fonètic—que en general quan la paraula *sant* és un substantiu; el '*sant*' de la mare, el dia del meu '*sant*', els '*sants*' de la pedra, hi ha pèrdua de la *t* final; el meu '*san*', els '*sans*', màrtirs, quin '*san*' més disposat. ('Disposat' en el sentit de gran: la imatge de '*san*' Cristòfol era molt '*disposta*').

I que quan la paraula *sant* és adjectiu i va davant d'altra que comença per vocal, aleshores la *t* final sona clarament, s'unix a la vocal següent i és pronunciada: *Sant Antoni* (*San-tan-to-ni*), *Sant Andreu* (*San-tan-dreu*). Però '*San*' Cosme, '*San*' Maties.

Hi ha que fer constar encara que aquest mot és pronunciat *sen* i *sent* per molts valencians, per canvi de *a* en e quant *sent* adjectiu perd la tonicitat pròpia del substantiu. El canvi no és d'ara ja que llegint els sermons de Sant Vicent Ferrer veiem: açò diu '*sent*' Agostí, *Yo't bateig en nom de la santa Trinitat, e de la Verge Maria, e de 'sent' Miquel e de tota la cort celestial. E dix-li 'sent' Martí: E, doncs, com te ha anat?* Però al mateix temps llegim als mateixos sermons: *Yo te bateyg en nom del Pare, e del Fill e del 'sant' Spirit i ja legim en la ystòria de 'senta' Caterina.*

Aquesta dualitat de *sent, sen, sant, san* actual que prové dels segles mitjans té una sola grafia, la normalitzada: *sant*. I cada comarca que pronuncie el vocable segons la seua manera natural, és a dir, sense afectació ridícula.

XXXV

Ortografia dels cognoms

Moltes vegades veiem cognoms valencians escrits sense seguir les Normes ortogràfiques acceptades per al llenguatge corrent. Tractar sobre això obliga a tractar sobre l'ortografia dels noms de lloc perquè molts d'ells són al mateix temps que noms geogràfics, noms de família: *Ortells, Rosell, Alcàcer, Gabarda, Alberich, Albuixech...* que ortografiats correctament se escriurién així: *Hortells, Rossell, Gavarda, Alcàsser, Alberic, Albuixec...*

Els lingüistes valencians no s'han pronunciat encara per les grafies dels cognoms segurament perquè és un problema a resoldre per les mateixes persones que els porten. No obstant han dit ja la seua paraula, voldríem que per a molt de temps, sobre els noms geogràfics que han quedat normalitzats per Sanchis Guarner en l'apèndix de la seua Gramàtica Valenciana i l'ortografia dels quals deu ésser acceptada per tots.

Al ser aplicades als cognoms valencians les Normes ortogràfiques actuals, alguns d'ells duplicarién la *s* medial: *Rosselló, Alcàsser*, altres perdrien la *b* final: *Doménec, Blanc, Bosc, Buc, Lluc, Alberic, Antic, Estruc*, canviarien la *b* per la *v*: *Gavarda, Escrivà*, també hi hauria canvi de *s* per *ç* en *Marçal, Dolç, Ponç*, i sofririen alteracions, entre altres,

els cognoms *Gaya, Moya, Llombart* i *Ricart* (que s'escriurién *Gaia, Moia, Llombard, i Ricard*), *Macip, Macià, Villanova* (en compte de *Villanueva*), *Garseran* (i no *Garcerán*), *Alcàntera* (i no *Alcántara*).

No ens deuria causar estrany veure cognoms castellans que han pres carta de naturalesa valenciana al ser traduïts o al ser-los aplicada nostra ortografia; això que prové dels nostres segles anteriors podria repetir-se avui en contraposició a la castellanització d'alguns cognoms efectuada en les dues últimes centúries:

A un *Pérez, López, Gómez, Ruiz, Alcañiz, etc.*, corresponen els *Peris, Llopis, Gomis, Rois, Alcanyis, etc.*

Però queda dit que és un assumpte a resoldre pels mateixos interessats. Allò que no té cap dubte és en els noms de persona. Si per a tots els idiomes el nom de Shakespeare és *William* i el de Petrarca és *Francesco*, els noms propis dels valencians han d'ésser escrits en valencià: *Antoni, Miquel, Vicent, etc., etc.*

XXXVI

Els noms personals

Déiem que *William Shakespeare* serà sempre *William* i mai *Guillem* de la mateixa manera que *Pierre Loti* mai serà *Pere Loti*, ni *Anatole France* serà *Anatoli France*, ni *Benvenuto Cellini* serà *Benvingut Cellini*.

No obstant, llegim *Carlos Maurrás* i *Charles Maurrás*, *Enrique Mann* i *Henri Mann* al costat de *Alejandro Dumas*, *Marcelo Proust* i *Mauricio Barrés*; però també *Salvatore di Giacomo, Thomas Hardi...* En els mitjos literaris,

doncs, no hi ha un criteri fix sobre la traducció dels noms propis dels escriptors. Uns s'han estabilitzat segons l'idioma originari i altres són traduïts als idiomes en els que es vessen les seues obres.

Aquest exemple de diversitat i la corrent valenciana de transformar un Enriquet i un Ricardet en un *Enriquito* i un *Ricardito* porten de la mà a acceptar un Enrique i un Ricardo quan els xiquets apleguen a ésser persones majors. Puix bé; nostre criteri, que practiquem en tota ocasió, és d'usar el nom propi en l'idioma nadiu tant en el llenguatge parlat com en l'escrit.

Entenem que els noms de persona no tenen traducció possible i així Pío Baroja deu ésser Pío tant per a nosaltres com per als estrangers, com Miguel de Unamuno no deu ésser *Miquel*, ni *Michel*, ni *Michele* Unamuno.

Així, doncs, segons nostra lògica, que és basada en la conveniència de què la persona no perga part de la seua personalitat al passar el seu nom d'un idioma a un altre, cada u deu usar el seu nom en la variant de la seua llengua nadiua tant quan escriu o parla en valencià com quan parla o escriu en castellà.

Diàleg:

—A qui dec anunciar, senyor?

—Tinga vosté la bondat d'anunciar a *Josep Ferrer* i *Llops*, a *Enric Miralles* i *Torrent* i a *Bertomeu Salvà* i *Ballester*.

Però així, amb una *i* entre el primer cognom i el segon perquè els dos formen el conjunt de la seua pròpia personalitat.

Els noms geogràfics

És incompreensible que Carcaixent, Xàtiva, Castelló, Xàbia, etc., s'hagen transformat en *Carcagente*, *Játiva*, *Castellón*, *Jávea*, etc. I que Borriana siga *Burriana*, Almàssera siga *Almácera*, Torís siga *Turís*, i que la Font d'En Carroç siga *Fuente Encarroz*.

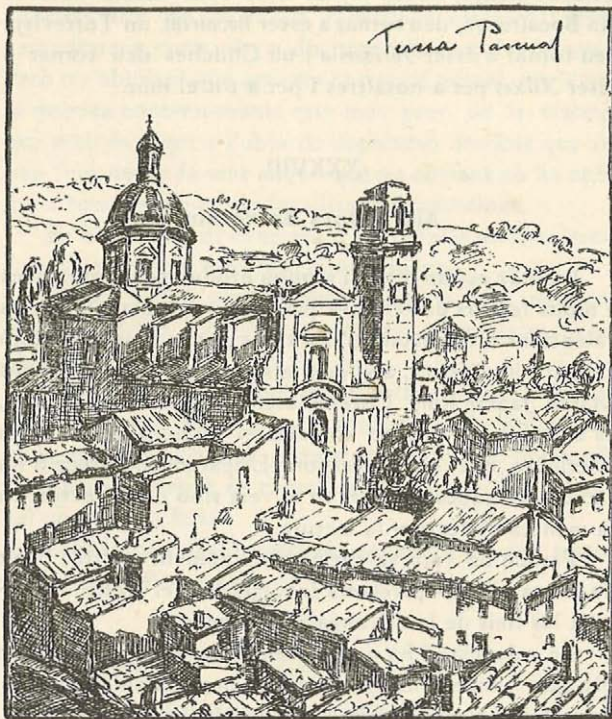
Se dirà que cada comarca fonètica té les seues característiques i que segons elles se graffen de forma diferent els noms locatius. Bé; però això succeïx en tots els països i no obstant s'accepta una sola forma nominativa per als topònims. ¿Què pensariem si al mateix temps de la forma normal de Valladolid s'acceptaren els dialectalismes Valladolidí, Valladolidit i Valladolidiz al costat de les mateixes terminacions però amb una bilabial (B) en la primera síl·laba: Balladolid? Pensariem que existint la forma normal Valladolid les altres set estan de sobra per a la escriptura i que cada u pronuncie aqueix nom geogràfic segons la seua pròpia fonètica.

Els noms geogràfics, com els de persona, no tenen possible traducció i així escriurem *Sant Mateu* (el del baix Maestrat), *Vinaròs* i no *Vinaroz*, *Les Coves de Vinromà* i no *Las Cuevas*, *Bell-lloc* i no *Benlloc*, *Els Ibarsos* i no *Los Ibarsos*, *La Pobla* i no *la Puebla*, *Morvedre* o *Sagunt* i no *Murviedro* o *Sagunto*, *Vilamarxant* i no *Villamarchante*, *El Grau* i no *El Grao* i *Alzira* i no *Alcira*.

I és que els topònims a l'ésser traduïts perden, entre altres coses, les seues característiques locatives.

Els noms dels rius, rambles, fonts, serres, pics, mun-

Terra Parnal

tanyes, valls, caps, etc., etc., no s'han de traduir. Els noms geogràfics que ja se traduïren amb alguna acceptació escrita, al menys, deuen tornar a la seua dicció natural. Un Bocairente, deu tornar a ésser *Bocairent*, un Torrevieja deu tornar a ésser *Torrevel·la* i un Chilches deu tornar a ésser *Xilxes* per a nosaltres i per a tot el món.

XXXVIII

Als lectors de versos

Produïx estranyesa—i seguirà produint-la segurament a molts lectors de versos—que alguns dels actuals poetes valencians més destacats, sobretot per la seua correcció formal i lingüística, així com els famosos clàssics Ausiàs March, Jaume Roig, Corella, etc., tinguen versos curts, és a dir, versos que no tinguen el número de síl·labes poètiques que els correspon. L'aparent incorrecció no radica en aquests casos, en el vers sinó en el lector, en la manera d'efectuar la lectura.

Perquè un vers valencià correctament escrit i llegit «a la castellana» pareixerà incorrecte si el lector no segueix les lleis de la diftongació valenciana.

En valencià hi ha nou diftongs decreixents que són els que encontrem en aquestes nou paraules: *aire, rei, boira, cuixa, clau, teu, viu, nou, duu*, quatre diftongs creixents, els de les paraules: *quatre, següent, pingüí, quota* i hi ha un sol triftong: el de *guaitar*.

Puix bé; en valencià la *i* i la *u* dèbils no diftonguen amb la vocal contigua. Exemples: *radiant* és trisíl·laba; *ra-di-ant*; *passió* s'ha de llegir: *pas-si-ó*; *pèrdua* i *nueta* han de

llegir-se *pèr-du-a* i *nu-e-ta* i *harmòni-um* ha de llegir-se *bar-mò-ni-um*.

Si els versos valencians ben medits se lligen oblidant aquestes lleis de fonologia valenciana elemental seran aparentment curts, és a dir, aparentment incorrectes. Però no oblidem que aquesta correcció actual, per la que la poètica contemporània està més prop de la clàssica que mai, és degut a l'obra de depuració literària que venim fent desde fa vint anys i que no obstant no ha aplegat a tots els poetes de les últimes promocions.

En Llorente, per exemple, l'alternància de la correcta i de la incorrecta diftongació és evident:

«*Blanca, polida, somrient, bledana*» és un vers perfecte; però no podem dir el mateix del que transcrivim a continuació:

«*Guarda-los bé de temptacions indignes*» perquè hi ha que llegir: *temp-ta-ci-ons*. En aquest cas, i aplicada la nova mètrica, que és la clàssica, el vers és llarg, i això no desdii de Llorente perquè en el seu temps els versos se medien tal com ell ho feia:

Però la depuració mètrica no era fruit del primer temps de la Renaixença.

XXXIX

Lexicografia: «espècia»

En nostre afany de recollir, anotar i estudiar el llenguatge viu, certa vegada hi trobarem el vocable *espècia* en la frase següent: *No me ve a l'espècia*. Pel context compreguem que aquell masover vell que ens parlava no

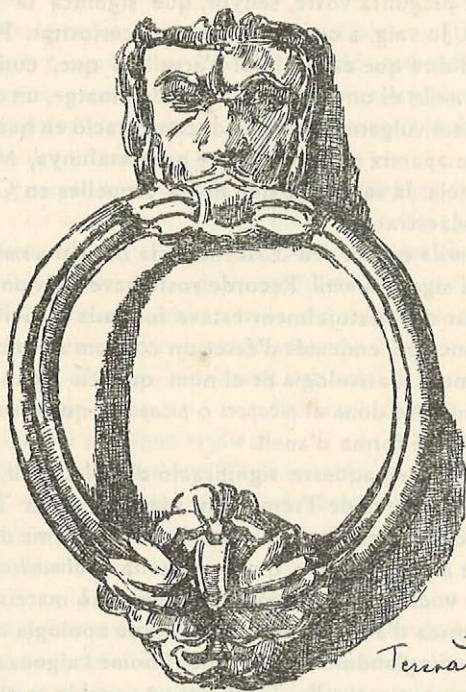
recordava bé allò que li preguntàvem: el nom d'una persona o el d'una cosa.

A l'anotar la frase en el nostre carnet lexicogràfic comprovarem que la mateixa paraula i en el mateix significat l'usà Antoni de Vilaragut—qui morí en 1400— en la *Medea*, la tragèdia de Séneca que el valencià adaptà, més que traduï i és ell mateix qui diu que les obres senequistes «són dites tragèdies—són anomenades tragèdies—per ço com contenen dictats plorosos de crueltats de reis e de grans prínceps».

En Mallorca, segons Aguiló en el seu Diccionari, *fer espècia* és fer memòria, traure a relluir; el que indica que l'actual àrea vital de la paraula *espècia* no està limitada al Maestrat. La frase recollida per nós en Benassal: *No me ve a l'espècia* i la recollida per Aguiló en Mallorca. *En la vostra conversa no em féu espècia de res* es veu que el mot té un mateix sentit semàntic.

Ara cal dir que no devem confondre *espècia* amb *espècie*. El mot *espècie*, també femení, té altre significat, puix que se diu així d'una imatge mental, de la apariència sensible de les coses. Recordem, a aquest cas, els diferents sentits que dona la Real Acadèmia Espanyola a aquest vocable i especialment a, en plural, els accidents d'olor, color i gust que queden en el Sagrament després de convertida la substància de pa i vi en cos i sang de Crist.

El diccionari valencià d'Escrig i el del seu continuador Llombart no arrepleguen *espècia* però sí *espècie* amb els mateixos sentits que té en castellà.

Terra Pascual

Lexicografia: «Armelles»

Me pregunta vosté, senyor, què significa la paraula *armelles*. Jo vaig, a complaure la seua curiositat. Primerament li diré que és el plural d'*armella* i que, com vosté sap, *Armelles* és un nom de família, de llinatge, un cognom com diem vulgarment. Hi ha documentació en què aquest llinatge apareix en 1664 i s'esté per Catalunya, Mallorca i València. Ja sap vosté que hi ha *Armelles* en Castelló, en el Maestrat.

Armella és una veu d'ascendència llatina: *armilla* que en llatí significa *anell*. Recorde vosté haver vist una esfera armil'lar que, naturalment estava formada d'anells.

Doncs bé, endemés d'ésser un cognom i el nom d'un instrument d'astrologia és el nom que en algun lloc de Catalunya se dóna al *picaport* o *picaporta*, que diem nosaltres, que té forma d'anell.

Armella, en aquesta significació d'*anella*, anell, és mot viu en la Conca de Tremp, en Mallorca i en Tortosa.

I no hi ha que pensar si *armella* és una forma de *armela* perquè aquest vocable, que en castellà és *almendra*, deriva d'altre vocable llatí, *amygdala* i per això mateix, per la seua forma d'*armela* són anomenats en zoologia *amigdales* uns cossos glandulosos que tenen l'home i alguns animals.

I tornant a *armella*. També és un vocable castellà tant en el significat d'anell com en el de braçalet. Però el plural no dona *armelles* sinó *armellas*. Així, doncs, el cognom *Armelles* que a vosté li interessa, senyor i amic meu, té la forma valenciana i com a valencià, i bon valencià, el tenim que considerar.

XLI

Les síl·labes

Anteriorment ens dirigíem especialment als lectors de versos perquè no serà bon lector de versos valencians qui desconega unes quantes lleis, totes elles elementals, de Gramàtica. Per exemple, les concernents a la divisió de les paraules en síl·labes.

En general, una paraula té tantes síl·labes com vocals o grups de vocals que formen diftong o triftong.

Monosíl·làbiques: *no, si, poc, molt, vós, prou, lleu.*

Bisíl·làbiques: *casa, aguait, perdiu, xiular, pansa.*

Trisíl·làbiques: *poema, caixeta, gràcia, prèdica.*

De quatre síl·labes: *agressió, vinagrera, València, prosòdia.*

De cinc síl·labes: *pietosament, paciència.*

No oblidem que la *i* i la *u* dèbils no formen diftong amb la vocal contigua següent.

Sabut això la partició d'una paraula al final de línia se farà segons aquesta regla de fonètica que tant procura no fer falsos diftongs com no desfer els diftongs que continga.

Així, en la lectura sil·labejarem: *pu-e-ril* (no *pue-ril*), *va-len-ci-à* (no *va-len-cià*), *fu-e-te-jar* (no *fue-te-jar*), *tra-ï-dor* (no *traï-dor*), *glo-ri-ós* (no *glo-riós*), *in-di-a-na* (no *in-dia-na*), *re-u-nir* (no *reu-nir*), *au-to-in-di-ca-ci-ó* (no *au-toin-dí-ca-ció*).

Però convé advertir que la *i* i la *u* entre vocals passen a ser consonants i que s'unixen a la vocal següent com a tals consonants: *joia* (*jo-ia*) i *cauen* (*ca-uen*).

Si el lector dels més destacats poetes actuals té en compte aquestes advertències, veurà la correcció amb

què estan escrits els seus poemes, puix que són ells qui practiquen nostres ensenyances i nostres exemples, per quant constituïm nosaltres, els poetes valencians, un grup apart entre els lírics de tota nostra àrea lingüística.

TEMPS DE TENNIS VALENCIANS

EPILEG

TEMES DE LLENGUA VALENCIANA

I

El valencià literari

Entorn dels caçadors no es veia cap ocell.-La preposició castellana *alrededor de* es diu en valencià *entorn de* o *al voltant de*. L'imperfet de *veure* és: *veia, veies veia, véiem, véieu, veien*, que en el parlar familiar sol perdre la *i* i resta: *vea, vees, vea, véem, véeu, veen*, formes que no són admissibles; tampoc són admissibles els castellanismes *veïa, veïes, veïa, veïem, veïeu, veïen*. Tenen un imperfet en *eia* els verbs *fer, creure, traure, caure*, que fan *feia, creia, treia, queia* (no *fea, crea, trea* i menys *creïa, traïa, caïa*). *Cap* és usat com a adjectiu invariable equivalent al castellà *ningun*: *ningun home = cap home, ninguna mujer = cap dona*. Cal evitar l'ús de *ningun, ninguna* com a adjectius, en valencià. *Ocell* vol dir, en valencià, tota mena de vertebrats ovípars (com el francès *oiseau*, i l'italià *uccello*, que tenen la mateixa etimologia del nostre *ocell*: *avicellum*). Són ocells els *falcons, àguiles, perdius, coloms, tords, canaris, caderneres*, etc. fins els *gafarrons, esteranyits, cuquellós*. Encara es pot dir, parlant científicament, que les *oques, gallines, ànecs*, etc., són vertebrats de l'ordre dels ocells, per bé que familiarment no cal nomenar-los com a ocells, car es diu *aviram* o s'anome-

nen pel seu nom: oques, coloms, etc. Els ocellets petits es diuen *pardals* o *moixons*: *canaris*, *oronelles*, *teuladins*, etc.

Hom deu servir l'estil i els costums apresos en la seua joventut.-El valencià té un pronom indefinit preciós: *hom*, que representa un subjecte personal indeterminat; equival al francès *on* i a l'alemany *man*.

Els elegits seuran a la dreta i els damnats a l'esquerra.-El verb *seure* vol dir *estar sentat*, és un verb meravellós; *assenotar-se* és un castellanisme que també cal substituir per *seure* (=1. *estar sentat*. 2. *assenotar-se*). *Seure* es conjuga com *creure*: *seç*, *seus*, *seu*, *seem*, *seeu*, *seuen*, *sega*, *segues*, etc., *segut*. Exemples: *seure a terra*, *seure en una cadira*, *si no teniu pressa seeu una estona*. Hi ha també *asseure* que és transitiu: *Asseu el xiquet en la cadira*.

Aquesta escriptura porta el segell del seu ofici.-La paraula valenciana és *segell*, *sello* és un castellanisme. La paraula llatina *sigillum* havia de donar lògicament en valencià *segell* i en castellà prehistòric *segello*, però després el castellà suprimí la *g* davant de *e*, *i* (compareu les paraules castelles *hermana*, *belor*, *hiniesta* amb les valencianes *germana*, *gelor*, *ginesta*, noteu que el castellà ha perdut la *g* davant de *e*, *i*), d'on la forma clàssica castellana *seello* que actualment s'ha reduït a *sello*. Vegeu, doncs, que *sello* és un mot castellaníssim pels quatre costats: conservació de la *o* final que el valencià suprimix (*gato*, *gat*), pèrdua de la *g* davant *e* que el valencià conserva (*belor*, *gelor*), reducció de *ee* a *e* que el valencià no fa (*vemos*, *veem*). Cal, doncs, que no usem *sello* sinó *segell*.

Després d'això no em resta sinó morir de tristor.-És bo en casos com aquest d'usar *sinó* (= *només que*).

No voldria que tingueres cap sospita de mi.-*Sospita* és a pit

com el castellà *sospecha* és a *pecho*, *sospechar* és, doncs, un castellanisme que cal substituir per *sospitar*. *Voldria* és condicional i *tingueres* és imperfet de subjuntiu equivalent a *tinguesses*. El valencià te dues formes d'imperfet de subjuntiu una en *r*: *cantara* (provinent del plusquamperfet llatí) i una altra en *s* *cantàs* o *cantés* (provinent de l'imperfet de subjuntiu llatí). La forma *cantara* en les altres llengües romàniques ha tingut sempre un valor molt variable: plusquamperfet (en portugués), imperfet, condicional, imperfet de subjuntiu, etc. En valencià, de vegades, encara és usat amb valor d'un condicional i per influència castellana: *No volguera que tingueres cap sospita de mi*, això seria un castellanisme perquè en valencià *volguera* equival sempre a *volgués* i no pot usar-se per *voldria*.

Ara és el temps que *culles* i *arreplegues* ensems les flors i els fruits. -L'indicatiu de collir, cosir, fugir és *culle*, *cusc*, *fuig* diferent de les terceres persones *cull*, *cus*, *fuig*. El subjuntiu és *culla*, *cusa*, *fuja* (i no *cullga*, *cusga*, *fuigga*, vulgarismes). *Ensems* vol dir juntament i no al mateix temps, *ahora*, probablement el tema present hauria d'ésser: *que culles i arreplegues ahora les flors i els fruits*.

En valencià encara es diu *fruits*, *fruita* i no *fruta* (castellanisme).

II

Comentaris lingüístics

Llegim: «... des del cim davalla l'aigua vers l'abim per 'fecundar' la florescència». -«'Feconda' i florida de somnis de seny encetes la vida penyora del preny». -«Al·lucinat per l'ambició im-

possible d'obrir un solc on soterrar les hores i 'fecondar' el temps inaprehensible amb un polsim conceptual d'espores».

Notem el barbarisme *fecondar* per *fecundar*. Notem el bàrbar gal·licisme *abim* (és el francès *abîme*) per *abisme*. La forma valenciana és *abisme*, una altra forma valenciana (arcaica) és *abis*: El gramàtic ha d'ésser sever amb els barbarismes usats per satisfer per força una rima:

És un barbarisme imperdonable l'ús deformat dels adjectius (l·latinismes) en *-und*, *-unda*: *fecund*, *fecunda*, *fecundar*, *profund*, *profunda*, *profunditat*, *furibund*, *immund*.

III

Notes lingüístiques

Hi va haver un temps que els valencians no teníem bons gramàtics i lingüistes. No teníem encara un lingüista com M. Sanchis Guarner (autor de «La Gramàtica Valenciana»), ni un gramàtic com Carles Salvador. Les persones que aleshores varen dedicar-se als estudis lingüístics no tenien, cal dir-ho, una bona preparació lingüística. Les obres llurs són plenes d'errors i no poden ésser consultades només que pels entesos. És per això que volem cridar l'atenció de tots els escriptors valencians per a fer-los present que les afirmacions i els llibres gramaticals anteriors a Manuel Sanchis Guarner i a Carles Salvador no poden ésser presos com a articles de fe. En una obreta de temes pràctics, amb assaig de recerques etimològiques, hom resta sorprès en veure com l'autor vol justificar grafies errònies valent-se d'etimologies evidentment... errònies! Notem les següents: Pàgina 34, diu que

càlzer és una corrupció del llenguatge, precisament *càlice* havia de donar en valencià *calze*, com *sàlice* va donar *salze* (castellà antic: *sauze*) en virtut de la llei de Darmesteter de la caiguda de les vocals posttòniques i per la llei de la sonorització de les consonants intervocàliques; la grafia *càlcer*, com *once*, *dotce*, és bàrbara, i quant a *càlic* és un castellanisme, car el castellà *cáliz* és un mot que els castellans prengueren directament al llatí com ho demostra la conservació de la *i* breu posttònica; la *r* final és un afegitó. En resum, recomanem la forma *calze*.

Pàg. 184, diu que *senzill* s'ha d'escriure amb *c* perquè ve de *simplicellu* (!). El valencià antic *senzill* ve del castellà antic *senzillo* i aquesta és la forma castellana regular de *singellu*, diminutiu de *singulo*. La *c*, doncs, no és etimològica sinó pròpia de l'ortografia del castellà modern.

Pàg. 155, diu que *placente* hauria de donar *placent*, realment la forma que calia esperar era *plaent*, car la *c* palatal intervocàlica es perd davant l'accent, com *dicente* dóna *dient*.

Pàg. 150, diu que *manco* ve del llatí *manco* (!). On s'ha vist que el valencià conserve les *oo* finals? Realment el mot *manco* (= *menys*) és l'adjectiu castellà *manco*. És un castellanisme que cal substituir sistemàticament per *menys*.

Pàg. 116, per justificar la grafia *mege* diu «per haver desaparegut lo so dental en quasi tot lo regne de València» i en altres llocs pretén de canviar les grafies tradicionals *motle*, *ametla*, etc., en *mol·le*, *amel·la*, etc., tot això demostra que ignorava la pronunciació del valencià antic. La nostra llengua antiga posseïa una africada palatal sonora, escrita *j*, *g* (*jove*, *enveja*), que podia ésser geminada, escrita *tj*, *tg* (*metge*). Així, doncs, no hi ha tal so dental

sinó una grafia per representar una geminada: *molle, setmana, colna*, es pronuncien (*mol·le, settimana, conna*). En la nostra llengua antiga la *tg* de *metge* es pronunciava com la *j* de *vaja* però geminada (*mejje*). Els canvis dialectals esdevinguts són els següents: en unes comarques (al Principat) les africades simples passen a fricatives, però les geminades es conserven: *vaja, metge* (observeu una pronunciació gironina); en altres comarques (valencianes) les africades es conserven i les geminades es reduïxen: *vaja, metge* (observeu una pronunciació alcoiana); en altres comarques (el Maestrat) tenen lloc els dos fenòmens: reducció de les geminades i totes esdevenen fricatives (observeu una pronunciació morellana de *vaja* i *metge*) però al mateix Maestrat es troba una zona intermèdia on les africades passen a fricatives i les geminades es reduïxen, però es mantenen africades. A l'extrem sud de l'apitxat les geminades s'ensordixen més fàcilment que les simples, talment com el barceloní que pronuncia *metxe*, etc., per *metge* (com el parlar de València i l'horta).

Ara bé, voler dictar normes ortogràfiques contràries a molts dialectes de la nostra llengua i a la gloriosa tradició dels nostres escriptors clàssics seria ignorar que una llengua literària no pot limitar-se a una sola comarca i a un sol temps. Deu ésser la síntesi dels parlars naturals de totes les regions i comarques i la síntesi dels escriptors antics i moderns. Per això cal dir que les grafies *metge, vetlada, setmana*, són les dels nostres gloriosos escriptors antics, les dels nostres avantpassats i les de tots els pobles que parlen la nostra llengua.

IV

Estudis etimològics valencians

Les presents notes volen tenir una finalitat pràctica en el treball emprés pels bons escriptors valencians de descastellanitzar la nostra llengua; és per això que en aquestes notes no citaré la forma llatina originària i parlaré sovint del valencià antic.

Aigua. -La forma normal valenciana és *aigua* (molt estesa en el valencià actual). A València, per pèrdua de la *g* va resultar *aiwa*, i amb metàtesi de la *i* i la *u*: *aw-ia* (ortografiat *auya*), és una forma plebea d'origen ben vulgar, que cal evitar curosament.

Enginy. -És la forma etimològica nostrada. La forma castellana *ingenio* és presa al llatí. El valencià *ingeni* és una adopció errada del castellà *ingenio*.

Ésser. -És la forma etimològica nostrada. El llatí clàssic *esse* va prendre la *ere* de tots els infinitius, d'on resultà el llatí vulgar *essere* que ha donat el nostre *ésser*. El futur d'*ésser* era *seré*, d'on es va traure una segona forma d'infinitiu analògic, *ser*, molt rar en valencià antic. La forma castellana antiga *seer* ve de *sedere* (que va donar el nostre *seure*), en castellà modern *seer* es va reduir a *ser*.

Presidi. -És un mot erudit, pres directament al llatí, *presidium*, que el vulgus va modificar canviant la terminació *idi*, poc usada, en *iri* que era una terminació més abundant, d'on *presiri* (forma barcelonina). El valencià *presili* és la forma *presiri* amb dissimilació de la segona *r*. La llengua literària deu usar *presidi*.

Servei i servici. -Són dues formes de la mateixa paraula; *servei* és la forma d'evolució popular i *servici* és un llatí-

nisme, pres directament al llatí en una època posterior (com el castellà *servicio*).

Calze.-És la forma regular valenciana, amb pèrdua de la *i* posttònica segons la llei de Darmesteter i sonorització de la *c* intervocàlica. La grafia *calce*, (com *once*, *sencill*, *doncella*, *dotce*, etc.), són bàrbares. El castellà *cáliz* és mot erudit, com ho demostra la conservació de la *i* breu posttònica. La forma *càlic* és un castellanisme. Junt a *calze*, alguns escriuen *càlzer* amb *r* sobrera.

Regne.-És la forma normal valenciana. La forma *reine*, *reinar* són castellanismes, de *reino*, *reinar*.

Venjar.-És la forma etimològica normal valenciana equivalent a la castellana *vengar*. *Vindicare* dona en valencià *venjar*, com *pendicare*, *penjar*, *manducare*, *menjar*, *pedicare*, *petjar*, etc. *Vengar* és un castellanisme.

Veure.-És la forma regular, etimològica, l'única usada en la llengua antiga. La forma *vore* és una deformació vulgar.

Oblidar.-És el llatí *oblidare*. La forma *olvidar* és un castellanisme.

Assaig, *assajar*.-És el llatí *exagiu*, *exagiare*, (francés *essai*, *essayer*). La *e* inicial essent un començament de mot rar es va substituir per *a* en valencià (*assaig*, *assajar*) i per *en* en castellà (*ensayo*, *ensayar*). Les formes *ensaig*, *ensajar* són calcades del castellà.

Sageta.-El valencià *sageta* correspon al castellà *saeta*, com *gener*, *segell*, *germà*, *ginesta*, *genoll* (amb *g* davant *e*, *i*) corresponen als castellans *enero*, *seello* (antic), *bermano*, *biniesta*, *binojos*, etc. (amb pèrdua de la *g*). Els mots *saeta*, *sello*, són castellanismes.

Districte, *delicte*, *olfacte*.-Són mots erudits presos al llatí,

com *tracte, contracte, acte, edicte*, etc. El valencià conserva perfectament els nexes llatins (encara *ceptre, escriptor, objecte, respectar, captiu, absent, redemptor, il·lusió*) que el castellà sovint modifica (*trato, contrato, delito, distrito, olfato, auto, centro, escritor, objeto, respetar, cautivo, ausente, redentor, ilusión*, etc.). Els mots llatins *districtu, delictu, olfactu, tractu, actu, edictu*, etc., han de donar en valencià *districte, delicte, olfacte, tracte, acte* (no *auto*) *edicte, respectar*, etc. Les formes *distrit, delit, olfat* són castellanismes de les formes deformades *distrito, delito, olfato*, cal dir *districte, delicte, olfacte*. Així mateix, *escritor, respetar*, etc., són castellanismes per *escriptor, respectar, tracte, tractar, absent*, etc.

Plaga.—El castellà canvia *pl* inicial en *ll*: *llano, lluvia, llaga*, corresponen a *pla, pluja, plaga*. *Llaga* en valencià es diu *plaga*.

Fidel.—És el llatí *fidelis*. La forma *fel* és un castellanisme. Les formes *feel, fael, fel* són arcaïques.

Lluita.—És la forma regular valenciana, de *lucta*, com *fructa* donà *fruita*. En canvi el castellà sovint canvia *ct* en *cb*: *lacte, leche, tractu, trecho, lucta, lucha*. L'ús de *lucha* en valencià es un castellanisme.

V

El valencià literari

Sou vós l'amic de mon pare?—El tractament de *vós*, amb el verb en segona persona del plural és preferible.

Jo sóc l'amic del vostre avi.—El pronom *jo* s'escriu amb *j*, la *j* valenciana en *jardí, joc, junta*, es pronunciada com la *j* anglesa de *jam* o com la *g* italiana de *giro* (palatal afri-

cada sonora); per excepció els mots *jo* i *ja* són pronunciat *io* i *ia*. Dins els mots *objecte*, *trajecte*, *subjecte*, *projecte*, *injecció*, etc., cal pronunciar la *j* com en *objecte*, la pronúncia *projecte*, etc., és castellanisme. Davant dels adjectius *nostre* i *vostre* cal posar l'article: *el nostre amic*, *els vostres interessos*, i no *nostre amic*, *vostres interessos* (castellanisme calcat de *nuestro amigo*, *vuestros intereses*).—Cal dir *avi* i *àvia*, *agüelo* i *agüela* són les formes castellanques vulgars de *abuelo* i *abuela*. Al costat de *avi* i *àvia* tenim les formes familiars i infantils *iaio* i *iaia*.

Haveu vist el meu oncle?—El complement directe el meu oncle no porta la preposició *a*, com en castellà: *a mi tío*. *Tío* és un castellanisme, en valencià és *oncle*, el femení de *oncle* és *tia*.

Quins són els costums d'aquest poble?—*Costum* en valencià és masculí: *Els costums de l'horta*, els qui diuen *la costum*, femení, ho fan influenciats pel castellà que fa *costumbre*, femení, perquè els mots castellans acabats en *umbre* són femenins: *la lumbre*, *la techumbre*, *la cumbre*, etc. En valencià parlat es diu *este*, *esta*, *estos*, *estas*, però en la llengua escrita apareixen sovint les formes antigues *aquest poble*, *aquesta ciutat*, *aquests hòmens*, *aquestes cases*.

La llengua valenciana essent tan bella, fórem esglaiats de veure que tothom parlava la llengua castellana.—El verb *ser* té una altra forma més literària: *ésser*. Hi ha un gerundi *essent* corresponent a *ésser*, i un altre gerundi *sent* corresponent a *ser*. Es pot usar *ser* o *ésser* o *sent*, però el gerundi *siguent* (format del present de subjuntiu *siga*) és incorrecte perquè tots els gerundis en *guent* són incorrectes: *beguent*, *caiguent*, *vullguent*, etc., cal dir *bevent*, *caent*, *volent*, etc.—La forma *fórem* és el pretèrit perfet de *ésser* que fa: *fón* (o *fui*),

fores, fón, fórem, fóreu, foren, la primera persona és *jo són* (també arcaic: *jo fui*, pronunciat *fuy*, no *fuí*).-L'infinitiu complement *vore* és introduït amb la preposició *de*: *fórem esglaiats de vore*. L'infinitiu *vore* té també una altra forma: *veure* (clàssica). El valencià literari dona la preferència a la forma *veure*, perquè està més d'acord amb els infinitius *beure, creure, moure, etc.*, acabats en *ure*, mentre que *vore* té una terminació *-ore* no habitual en els infinitius.-*Tothom* és un pronom indefinit preciós que significa *tots, totes les persones, etc.* És un dels mots més preciosos de la nostra llengua.-Notem en aquest tema l'elegància de la construcció sintàctica: en primer lloc el subjecte *la llengua valenciana* amb un gerundi absolut amb l'atribut *essent tan bella*, aquesta idea principal va lògicament en primer lloc i les oracions secundàries van darrere; això li dona una claredat meravellosa i el lector va entenent el sentit de la frase a mida que ixen les paraules: aquesta és la sintaxi que cal practicar.

Vosaltres fóreu a l'església fins les quatre de la vesprada.-Els pronoms *nosaltres* i *vosaltres* en el llenguatge familiar són pronunciat *nosatres* i *vosatres* i encara canviats en *nosatros* i *vosatros*. La llengua literària usa *nosaltres* i *vosaltres* (clàssics). *Iglesia* és un castellanisme; en valencià encara és viva la forma *església* sentida dir a Morvedre i a Dénia, etc. La preposició castellana *hasta* (que ve d'un mot àrab, en castellà antic *hatta*, en portugués *até*) no és admesa en la llengua escrita, que usa *fins*.

JOSEP GINER I MARCO

VOCABULARI

de castellanismes amb el corresponent valencià

A

- Abanderat.*—Banderer, senyaler.
Abandono.—Abandó.
Abarcar.—Abraçar, comprendre.
Abim.—Abisme.
Abobat.—Encantat, aturat.
Abogat.—Advocat.
Abolengo.—Ascendència, avior.
Abollar.—Xufar, abonyegar.
Abonar, abonos.—Adobar, adobs.
Abono.—Abonament.
Aborto, abort.—Avortament.
Abraçadera.—Abraçadora.
Abrotxar.—Botonar, cordar.
Acèmila.—Atzembla.
Acera, cera.—Vorera, voravia.
Acert.—Encert.
Aclaració.—Aclariment.
Aclaratori.—Aclaridor.
Acometre.—Escometre.
Acomodo.—Conveniència.
Aconteiximent.—Esdeveniment.
Acopio, acopi.—Provisió.
Acordes.—D'acord.
Acrissolat, acrissolar.—Depurat, depurar; purificat, purificar.
Acunyar.—Encunyar.
Acurrucar-se.—Arraulir-se.
Adelantar.—Avançar.
Ademan.—Gest, moviment.
Ademés.—Demés, encara, ultra això, a més, a més a més.
- Adlós.*—Adéu.
Adivinar.—Endevinar.
Adorno.—Adornament.
Aforo.—Aforament.
Agrado.—Gust.
Agüello, agüela.—Avi, àvia, iaio, iala.
Ahorro.—Estalvi.
Alabastro.—Alabastre.
Aler.—Ràfec, ràfel.
Algo = *alguna cosa.*— Quelcom.
Alrededor de.—Entorn de, al voltant de.
Antojo.—Antull; antullar // Li passa pel cap / Li ve el caprici.
Aparato.—Aparell; aparat.
Aplauso.—Aplaudiment.
Apretar.—Apoiar, estrényer, oprimir, prémer, premsar, empényer, tibar = *atibar.* | *Apretar a córrer* = arrancar a córrer.
Arraigo.—Arrelament.
Arreglo.—Arreglament.
Arrojo.—Calçada.
Assentar-se.—Seure.
Assiento.—Assentament, seient, seti.
Assustar, assustat, susto.—Es-glaiar, esglaiat, esglai.
Ausent.—Absent.
Avaro.—Avar.

B

- Botella*.—Ampolla.
Bòveda.—Volta | *Abovedat*. - de volta.
Brotxe.—Tanca, fermall, gafet.
Brotxes.—Botons del puny, botons del coll.

C

- Càlç*.—Calze.
Calvo.—Calb.
Canyeria.—Encanonada.
Canyo.—Canó, tub.
Cobro.—Cobrament, cobrança.
Cotxero.—Cotxer.
Cunyo.—Encuny.
Cutxillo.—Ganivet.

D

- Dato*.—Dada.
Decano.—Degà.
Decoro.—Decòrum.
Desahogo.—Desfogament, desembaràs.
Desamparo.—Desamparament.
Desapego.—Desmenjament.
Desarrollo.—Desenrotllament, desenvolupament.
Despedir, *despedir-se*.—Acomiadar, acomiadar-se,
Desterro.—Desterrament, exili.
Disfrutar.—Fruir, gaudir, gojar.
Disfrute.—Gaudi, gaudiment.
Distrit.—Districte.

E

- Embustero*.—Mentider (no mentiros = *mentiroso*).
Empenyo.—Empenyorament, pignoració.
Enfermetat.—Malaltia.

- Ensaig*, *ensajar*.—Assaig, assajar.
Enterar.—Assabentar, fer saber.
Escaló.—Graó, grasó; f. grasa, grasadeta.
Escritor.—Escriptor.

F

- Fallero*.—Faller.
Fecundar.—Fecundar.
Festó, *festonejar*.—Fistó, fistonejar.
Fiel.—Fidel.
Fruta.—Fruits, fruita.

G

- Gasto*.—Despesa.
Gemelos.—Botons del puny, botons del coll.

H

- Hasmerreir*.—Riota.
Hasta.—Fins.
Hi ha que.—Igual al verb caldre.
Hutxa.—Guardiola.

I

- Iglesia*.—Església.
Ingeni.—Enginy.

L

- Lejía*.—Lleixiu.
Llaga.—Plaga, nafra, úlcera.
Llamatiu.—Cridaner, vistent, llamant.
Llovisnar.—Plovisquejar, ploviscar.
Lutxa.—Lluita.

M

- Madera*.—Fusta.
Manco.—Menys.

Mantel.—Tovalles.
Mito.—Mite.
Modelo.—Model.
Munyeca.—Monylca, || Canell.

N

Ningun, ninguna.—Cap.

O

Olfat.—Olfacte.
Olvidar.—Oblidar.
Ornato.—Ornament.

P

Pago.—Pagament.
Palillo.—Escuradents, palet de les dents, furgadents.
Palo.—Pal.
Panquemado.—Coca d'aire (Alberic, Benimodo, Carlet = Ribera Alta).
Patada.—Potada, pota; cama, peu || Ficar la *pata*.
Pedido.—Petició, demanda, comanda, encomanda, encàrrec.
Pedir.—Encomanar, demanar, encarregar.
Petxera.—Pitèra.
Pico.—Bec | Pic | Escaig.
Pito.—Xiulet.
Puesto.—Lloc.
Punyo.—Puny | Pom.

R

Rato.—Estonà.
Recado, recaó.—Avis, encàrrec.
Recibir.—Rebre.
Reine, reinar.—Regne, regnar.

Respetar.—Respectar.
Ruïdo.—Soroll.

S

Saeta.—Sageta.
Sello.—Segell.
Senyorio.—Senyoriu.
Servilletes.—Tovallons.
Si acàs.—Si de cas.
Sinó.—Només que.
Sombbrero.—Capell, barret.
Sons (poss).—Llurs.
Sospetxar.—Sospitar.
Susto.—Esglai.

T

Tenedor.—Forquilla.
Tetxo.—Trespol, sostre, coberta (si és llis = cel-ras; si és arquejat = volta; amb bigues i motlures entrecreuades = enteixinat).
Tio.—Oncle.
Tobillo.—Turmell.
Tonto.—Ximple, simple.
Trate.—Tracte.
Trono.—Tron.

V

Valenciania.—Valencianisme, valencianitat.
Vengar.—Venjar.
Vilar.—Lloc plantat d'oliveres. (Griera en La Masia Catalana, diu que no és viva. Sí que ho és a Coves, Vilar de Canes, etc.).
Vinajeres.—Vinagreses.
Vore.—Veure.

TAULA GENERAL

Dedicatòria.

Pròleg.

INDEX

	<u>Pàg.</u>
Notes lingüístiques.....	19
Capítol I.—La depuració lingüística.....	21
» II.—Els castellanismes.....	23
» III.— <i>Hasmerreir</i> , no mai.....	24
» IV.—Sobre <i>llamatiu</i> i <i>llamar</i>	26
» V.— <i>Tetxo</i> , no mai.....	28
» VI.—Ús de <i>de què</i>	29
» VII.—La preposició <i>fins</i> i el seu ús.....	30
» VIII.—Sobre <i>pago</i> , <i>cobro</i> , <i>abono</i> i altres barbarismes.....	32
» IX.— <i>Soroll</i> , no <i>ruído</i>	34
» X.—Sobre el possessiu <i>llur</i>	36
» XI.—El parament de taula.....	38
» XII.—El complement directe, sense preposició.....	40
» XIII.—L'infinitiu amb valor de gerundi.....	43
» XIV.— <i>Festó</i> i <i>aler</i>	44
» XV.— <i>Lleixiu</i> , no <i>lejía</i>	46
» XVI.—Ni <i>broxe</i> , ni <i>abrotxar</i>	47
» XVII.—Ni <i>recado</i> , ni <i>recao</i>	47
» XVIII.— <i>Aparato?</i>	48
» XIX.—Les oracions negatives.....	50
» XX.— <i>Hi ha</i> , no <i>hi han</i>	51
» XXI.— <i>Llovisnar</i> no és valencià.....	52

Capítol	XXII. — <i>Arraigo</i> no és valencià	54
»	XXIII. — Ni <i>arroio</i> , ni <i>acera</i>	55
»	XXIV. — <i>Pico</i> no és valencià	56
»	XXV. — Donar, mal usat	58
»	XXVI. — <i>Tindre i deure</i> , mal usats	59
»	XXVII. — <i>Escaló</i>	60
»	XXVIII. — Ús indegut de <i>se</i>	60
»	XXIX. — Ús de la <i>H</i> en valencià	63
»	XXX. — <i>Full i fulla</i>	64
»	XXXI. — L'apitxat. Ús de <i>B i V</i>	66
»	XXXII. — L'apitxat. La combinació <i>CH</i>	68
»	XXXIII. — L'apitxat. Ús de <i>S i SS</i>	69
»	XXXIV. — <i>Sant</i> o <i>san</i>	70
»	XXXV. — Ortografia dels cognoms	73
»	XXXVI. — Els noms personals	74
»	XXXVII. — Els noms geogràfics	76
»	XXXVIII. — Als lectors de versos	78
»	XXXIX. — Lexicografia: <i>espècia</i>	79
»	XL. — Lexicografia: <i>Armelles</i>	82
»	XLI. — Les síl·labes	83
	Epfleg	85
	Temes de Llengua Valenciana	
Capítol	I. — El valencià literari	87
»	II. — Comentaris lingüístics	89
»	III. — Notes lingüístiques	90
»	IV. — Estudis etimològics valencians	93
»	V. — El valencià literari	95
	Vocabulari de castellanismes	99

Indicacions ortogràfiques valencianes

Alguns pretenen de llegir la nostra llengua donant-li a l'alfabet llatí la pronúncia amb què és usat en espanyol. Cada llengua té les seues característiques pròpies i la nostra és evident que no respon en absolut a les característiques de la llengua germana esmentada.

Per tal, doncs, de facilitar la lectura donem per a ús dels poc coneixedors de l'ortografia i fonètica nostra, algunes indicacions sobre diverses lletres.

La *c* davant *e* i de *i* es classificada com un so sibilant alveolar sord i es pronuncia sempre com en els mots, *endra, dècima, cistella, ciutat, cigró, cigala, gràcia, véncer, nació, acer, sincer*.

La mateixa valor que la *c* en els casos assenyalats té la *ç* que sols apareix davant les vocals *a, o* i *u*: *alçar, braça, amenaça, raça, açò, vençut, convençut*, i en posició final de mot: *llaç, audaç, braç, calç, falç, descalç, adreç, malendreç, llenç, comerç, terç, feliç, xoriç, esquinç, feroç, veloç, esforç, balbuç, lluç*.

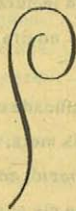
La *g* davant *e* i de *i* és classificada com un fonema prepalatal africatat sonor i es pronuncia com en els mots: *gendre, gent, general, gipó, gitar, verge, marge, ingent, malgirbat, regirar*.

La mateixa valor que la *g* en els casos assenyalats té la *j* davant *a, o* i *u*: *jardí, jaqueta, joc, joia, jornal, jubilar, jui, julivert, viatjar, enco- ratjar, ultratjar, desitjos, mitjos*.

La *x* és un fonema palatal sord que es troba en principi de paraula i

darrere consonant: *xlular, xlc, Xiva, porxe, panxa*. Quan aquest so es troba en posició intervocàlica, s'escriu *tx*: *cotxe, fatxa, despatxar, cartutxos*. Altres vegades compareix a final de paraula, com en *despatx, empatx, escabetx, sanvitx, falutx, cartutx*. El dígraf *lg* en posició final de paraula es pronuncia igual que els casos citats: *maig, vaig, lleig, reig, mig, desig, roig, boig, enuig, rebulg*.

El so de la *ñ* espanyola sempre és representat en la nostra llengua *ny*: *muntanya, campanya, fényer, estrényer, any, plany, complany, alemany*.

VOCABULARI

dels mots menys usats

A

- Aleshores.**—Llavors, en aquell moment, en aquest cas.
- Almadrava.**—Cerc amb compartiments fets de xarxes, etc., establert generalment prop de la costa, i destinat a la pesca de tonyines.
- Almivar.**—Sucre dissolt en aigua, cuit fins a prendre consistència de xarop.
- Assaborir.**—Gustar lentament per sentir-ne bé el sabor / Fig. Assaborir les bel·leses d'una obra d'art; la música d'una cançó.
- Atzavara.**—Amaril·lidàcia caulescent, de fulles radicals grans, rígides, carnosos, amb agullons marginals i un fort mugró terminal.
- Atzucat.**—Carreró sense sortida.
- Avarca.**—Calçat rústic de cuir que es lliga amb corretges al turmell.
- Avet.**—Abitàcia autofòtona de talla elevada, copa piramidal y fulles disposades en dos rengles.

B

- Baf.**—Vapor, gas.
- Bledana.**—Ufanosa.
- Botiges.**—Vasos de terrissa de ventre gros i coll curt i estret.

C

- Caldre.**—Ésser necessari.
- Cambra.**—Habitació, peça d'una casa.
- Cognom.**—Del llatí *cognomen*, nom de família que va darrere del nom de bateig.
- Comiat.**—Acció i efecte d'acomiar-se o separar-se d'algú.
- Conna.**—Pell de la cansalada.
- Connat-a.**—Unit a un altre desde la naixença.
- Cuquello.**—Ocell grimpador de plomatge cendrós blavenc, amb ratlles negroses al ventre i a les potes i la cua negra amb taques blanques.

D

- Data.**—Indicació de temps.
- Dansar.**—Ballar.
- Debanar.**—Anar prenent el fil d'una madeixa o troca, enrotllant-lo formant un cabdell, omplint un rodel, etc.
- Desempar.**—Deixar sense emparar.
- Desplaure.**—No plaure.
- Devallar.**—Descendir, baixar.
- Doncs.**—Conj. Denota la conseqüència o conclusió d'allò que precedix.

Vellut.—Teixil de felpa amb pèl fallat o arrissat, de seda, llana, cotó.

Vistent.—Que atrau la mirada pel seu bell aspecte, color, etc.

Zel.—Interés ardent i actiu per una causa o persona; cura eficaç que hom posa en el compliment de les seues obligacions.

PARLEU BÉ!

PER

CARLES SALVADOR I GIMENO

6. Sicània Prolífica. VI

VI

**Sr. (Nom, cognoms i senyes
del subscriptor o lector).**

.....

.....

.....

PARLEU BÉ!

PER

CARLES SALVADOR I GIMENO

6. Sicània Prolífica. VI

VI

**Sr. (Repetir les mateixes se-
nyes).**

.....

.....

.....

Conserveu aquesta fulla en el mateix llibre fins
que vos donem instruccions per a un Concurs en
el que podeu obtenir premi concursant en ell.
Gràcies, si ho féu així!

Publicacions de Sicània

Publicades

De Sicània Prolífica

- I Martínez i Vidal, Leopold. *Els Somnis de Jordiet*. Conte.
- II Moscardó i Cervera, Mn. Frederic. *València i el General Espartero*. Història.
- III-IV Civera, Beatriu. *Entre el Cel i la Terra*. Novel·la.
- V Mascarell i Gosp, Jcsep. *De la Vall al Cim*. Narracions.
- VI Salvador i Gimeno. *Parleu bé!* Lliçons.

En premsa

Moscardó i Cervera, Mn. Frederic. *Els Reis de València*. Història.

Vàries obres en preparació

En llibreries i quioscs

SICANIA. Apartat 1056. VALENCIA

ΣΙΚΑΜΙΑ

Gasta en Cultura Valenciana!

Redundarà en benefici teu!

PARLEU BÉ!

PER

CARLES SALVADOR I GIMENO

Es un recull de lliçons magistrals d'aquest gran valencià, poeta delicat, gramàtic, historiador, demòsof, literat en una paraula, dedicat a la ensenyança i la difusió del ben parlar i escriure, qui se'ns ha anat quan més ens calia, quan més fruits de treball i constància esperàvem per a bé de la Renaixença Nostrada.

A tots ens cal aquest llibre pòstum com a últims consells que deixà darrere seu, car són normes de parlar i escriure en les que ell era Mestre assenyat. Carles Salvador, llegiu-lo, puix és el millor homenatge que podeu retre-li a la seua memòria.

Aquest treball ha estat prologat per Sofia Salvador i Monferrer, filla del poeta i gramàtic, i és una veritable elegia biogràfica, i l'insigne filòleg valencià En Josep Giner ha dedicat un epíleg que avalora encara més aquesta obra que Tereseta Pasqual ha il·lustrat amb dibuixos adients.

Després d'aquest serà repartit altre llibre interessant de Mn. Moscardó que a tots ens ha d'agradar llegir i aprendre: *Biografia dels Reis de València des de Jaume I, el Conqueridor, fins Ferran II, el Catòlic*. No cal que insistim en la importància de tal obra, que tot i ésser un compendi no deu mancar en ninguna biblioteca valenciana per a tindre'l sempre present per a llegir i rellegir una de les parts més importants de la nostra Història.

Enceta la Sèrie Sicània Biogràfica i es publicaran en aquesta secció altres biografies estimables per a la Cultura del Nostre Reialme tan decandida en la part genuïna i àdhuc abandonada.

Tenim editades, en impressió o preparació bastants obres inèdites de les quals donem alguns títols a continuació:

Belit i Belenguer, Emili.—*Estudi divisionari de les Comarques valencianes*, prologat pel catedràtic i eximí bibliòleg En Felip Mateu i Llopis. No cal insistir en la immensa importància geogràfica, cultural i econòmica, per al Reialme de València que té l'estudi del nostre Belit, conxeador del País Valencià com pocs i acurat investigador de la Terra Nostra.

Civera, Beatriu.—*Entre el Cel i la Terra*. Es una novel·la molt interessant que és llig amb afany de trobar el seu desenllaç. El dramatisme a l'ensens que les seues delitoses descripcions la fan estimable i de bella enyorança que sovint es pren novament de la prestatgeria per a tornar-la a llegir. El llibre està prologat per l'il·lustre crític d'art En Antoni Igual i Ubeda i il·lustrat pel nostre artista En Tomàs Fabregat.

Fuster i Ortells, Joan. — Prosistes valencians. Crestomatia. Estudi de l'evolució de la llengua valenciana literària. Es un treball d'investigació fet amb la cura de selecció que ens acostuma aquest escriptor i ja mestre en les lletres valencianes.

Igual i Ubeda, Antoni. — Història de l'Art Valencià, amb un pròleg de l'Excm. Sr. Marqués de Lozoya, En Joan de Contreras i López de Ayala, il·lustre historiador d'Art i catedràtic merítíssim qui fou de la nostra Universitat Valentina. De la importància de l'obra, de l'interés per a la nostra cultura no res cal dir, que és ben manifest.

Martínez i Vidal, Leopold. — Els Somnis de Jordiet, amb pròleg d'Emili Bellí i Belenguer. Pàgines amenes de lectura fan fluida que hom i roman amb un bell regust. En elles es conten els somnis febrosos que fan viure a un infant un món de fantasia. Conte per a nens que lligen els pares amb plaer.

Mascarell i Gasp, Josep — De la vall al cim, pròleg de Bernat Bono i Barber, il·luminat per Empareta Montero. Delitoses escenes del pla i de la muntanya vixcudes per l'autor o simplement contades per ell que ens presenten motius de la Terra Nostrada que volguérem viure o que els hem vixcut.

Moscardó i Cervera, Mn. Frederic. — València i el General Espartero, amb pròleg de Josep M.ª Giménez Fayos. Els qui han llegit la *Història del Reialme de València* de Mn. Moscardó endevinaran ja la cura posada per l'autor en la exposició dels fets que refereix. Es un bon treball d'investigació sens la sequedat i duresa dels estudis històrics, ans amb amenitat narrativa.

Piles i Ros, Leopold. — Els Moros valencians. Treball estimable d'eixa etnos valenciana poc estudiada i prou misteriosa.

Soler i Godes, Enric. — Falles i Fallers, pròleg de Francesc Almela i Vives. Molt interessant estudi i descripció de la nostra festa principal d'entrada de primavera.

Soleriestruc, Eduard. — Carcaixén. Història d'aquesta població del Reialme; treball assolit després de llargues investigacions i estudis profunds sobre documents de primera mà.

Escriptores i escriptors valencians que teniu aficions literàries i a voltes coses escrites, siga quin vullga l'assumpte, sempre que es tracte de Cultura Valenciana o del nostre interès cultural; si vos plau podeu remetre'ns-los car en cas d'ésser publicables entrarien en el torn de publicacions adient. Animeu-vos!

Ens dirigim, més insistent, a les dones: Senyores o Senyoretetes escriptores en llengua valenciana, perquè no deuen oblidar que la llengua de la nostra infantesa i de la nostra Regió és diu Materna per antonomàsia i és perxò la dona la més obligada moralment i de sentiment en usar-la, infondre-la als infants, conrear-la i propagar-la pertot arreu del Reialme.

Propaga nostra parla!

Parla Valencià!

Sicània. Apartat 1056. València

No em tireu sens llegir-me!

Digaun-nos senyes de possibles lectors que conegau i fareu un gran bé al recobrment de la Cultura Valenciana. No importa que ara siguen indiferents a la Nostra Cultura, encara que ells, sens adonar-se'n, siguen fills d'ella; quan se n'adonen ja treballaran de ferm per a expandir la Literatura i Ensenyança Nostres, que són també llurs.

NOMS I SENYES

Si no teniu prou amb aquest paper per a posar tots els noms que
sapiau, afegiu-ne més fulles!

SICÀNIA - *Apartat 1056* - **VALÈNCIA**

4 cat Sal

20 pessetes